

ISSN 1302-3519

ÇALIŞMA ORTAMI

İki Ayda Bir Çıkar / Sayı : 126

Ocak - Şubat 2013

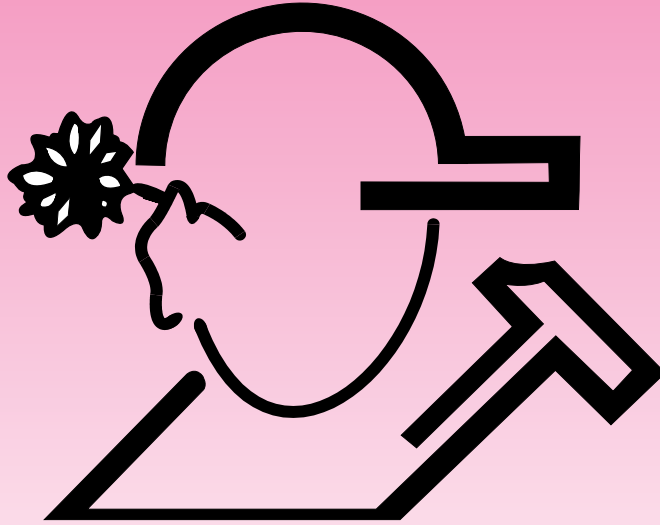
İŞÇİ SAĞLIĞI
İŞ GÜVENLİĞİ
ERGONOMİ
İŞ HİJYENİ
ÇEVRE
TOPLUM ÖRGÜTÇÜLÜĞÜ
ÇOCUK EMEĞİ
KADIN
SOSYAL POLİTİKA
NÜFUS
SOSYAL HEKİMLİK

- Çocuk Cephesinde Yeni Birşey Yok
- Toplum Hekimliğine Gönül Verenler - 11

İşçi Doktoru: Dr. Engin Tonguç

- Çocuk Hakları Stratejisi ve Uygulama Planı : Hayal mi?
- “HES”ler : Tehlikelerimizi Bilelim, Neden Üzülelim
- Mavi Tuna Anadolu Topraklarında
- İş Sağlığı Güvenliği Eğitimi: Ne Zaman Başlamalı? Veya Nereden Başlamalı?
- Abdullah Baştürk Edebiyat Ödülleri’nde 10. Yıl
- İki Dakika Düşün: Tehlikeyi Tanıyalım :

Bir Binada Dış Cephe Onarımı

*Çalışan Çocuklara “Vefa Borcu”nuza
Ödemek İster misiniz?*

www.fisek.org.tr

*Fişek Enstitüsü’nün 31. Yılı
Çalışma Ortamı’nın 21. Yılı*

Çocuk Cephesinde Yeni Birşey Yok

Taner AKPINAR*

Çocuk haber köşesinde, çocuklar hakkında, çocukların mutluluklarını haber yapıp paylaşmak ne kadar güzel olurdu. Birgün bunu da yapacağımıza dair umutlarımızı yitirmememiz lazım... Ne yazık ki, varolan durumda çocuklar acı çekiyor ve doğaldır ki çocuk haber köşesinde bu acının feryadı yankılanacaktır.

Feryadın en yürek yakıcısı Suriye'den yükselmektedir. Suriye'de devam eden iç karışıklıklar, çocuklar üzerinde derin tahribatlar yaratmaktadır. Süregiden çatışmalarda çocukların da kullanılmasından geri durulmamaktadır. Çocuklar sıcak çatışmalara girmenin yanı sıra silah taşıma, gözcülük yapma gibi işleri de görmektedir.⁽¹⁾ Ancak çatışmalar şiddetlendikçe çocuklar üzerindeki sömürü bununla sınırlı kalmamaktadır. Kısa bir süre önce yaşanan okul saldırısında ölen 29 öğrenci ve bir öğretmenin dramatik ölümü⁽²⁾ daha belleklerde tazeyken bölgeden yeni gelen haberler, insan olanı insanlığından utandıran cinstendir. Bu konuda yaşanan bir olay insanın kanını iliğini dondurmaktadır. İnternet ortamına düşen bir görüntüde karşıt görüşten olan ve elleri-ayakları bağlı bir şekilde yere yatırılmış birisi, eline kılıç tutuşturulan bir çocuğa infaz ettirililmektedir.⁽³⁾

Kongo'da politik ortam yeniden gerilirken, geçmiş deneyimler hatırlandığında, bu durumun çocuklar açısından yarattığı tehdit karşısında dehşete kapılmamak olanaklı değil. 1998-2003 arasında ölen 5 milyon kişinin 2.7 milyonu çocuktu. İkiyüzbin'den fazla kadın tecavüze uğramıştı ve bunlar arasında çok sayıda kız çocukları da vardı. Çocuklar ellerine silah verilerek çatışmalarda da kullanılmıştır. Tırmanan gerilimin, eline silah tutuşturulan çocukların sayısında yeniden artışa yol açtığı rapor edilmektedir. Tecavülden insan ticaretine kadar çocuklar üzerindeki sömürünün binbir türünün artacağından korkulmaktadır.⁽⁴⁾

Kenya, Peru ve Nepal'i kapsayan bir araştırmanın sonuçlarına göre, kırsal kesimdeki çocuklar çalıştırılmak üzere kentsel alanlara göç ettiklerini dahası, kimi zaman, aynen köle gibi, işverenlere satıldıklarını ortaya koymaktadır. Büyük çoğunluğu 12 ve daha küçük yaşta olan bu çocuklar fuhuştan fabrika işçiliğine kadar birçok farklı işte çalıştırılmaktadır.⁽⁵⁾

Bağımsız uzman sıfatıyla Paulo Sérgio Pinheiro tarafından kaleme alınan Birleşmiş Milletler Kaynaklı bir rapora göre çocukların uğradığı sömürü ve şiddetin bilinenin ötesinde bilinmeyen örtülü bir boyutu da vardır. Bunun başlıca nedenleri arasında sömürüye uğraya çocuklara ulaşacak bir mekanizmanın olmaması ve çocukların da en başta yaşadıkları korku nedeniyle bunu dışı vuramamalarıdır. Dahası, birçok ülkede düzenli bir doğum kaydı sistemi olmadığı için birçok çocuğun varlığından bile kimse haberdar değildir. Benzer şekilde ailelerinin zoruyla evlendirilen birçok çocuk, bu konuda bir kaydın olmaması deniyle bilinmemektedir.⁽⁶⁾

Paha biçilmez elmas, sahip olana lüks sağlamaktadır. Buna karşın üretildiği yerlerin başında gelen, zengin elmas madenlerine sahip Sierra Leone'de, milyonlarca çocuğu okuldan alıkoymaktadır. Elbette bu durum çocukların kendi ülkelerinde elmas gibi değerli bir taşın doğal olarak bulunmasının onlara sağladığı refahtan ileri gelmemektedir. Tam tersine yoksulluğun bir sonucu olarak elmas madenlerinde çalışmak zorunda olmalarından ileri gelmektedir. Binlerce çocuk gündeliği 3-6 dolardan elmas madenlerinde çalış-

maktadır. Elmas gibi değerli bir taşın doğal olarak sahip olmanın bazı bedelleri olmazsa olmaz. Bu tür ülkeler genellikle bunun bedelini iç savaşlarla ödemektedir ki, Sierra Leone de bundan istisna değildir. Bu ülkede çocuklar madenlerde çalıştırılmalarının yanında iç savaşta da kullanılmaktadır.⁽⁷⁾

Yanıbaşımızda, yoksulluk ve çaresizlik çocuğa şiddeti doğuruyor. (Resim, haber.sol.org.tr/dunyadan/osodan-akil-almaz-vahset-cocuklara-kafakestirip-tekbir-getiriyorlar-haberi-63948 adresinden alınmıştır.)

Engelli çocuklara ilişkin bir haberle bitirelim. Dünyanın birçok yerinde, engelli insanlar yalnızca ve yalnızca yetersiz altyapı nedeniyle gündelik aktivitelerden dışlanmaktadır. Daha vahimi, bu insanların, sosyal olarak da toplumun dışına itilmeleridir. Örneğin, Togo'da, bu nedenle engelli çocukların toplumdan izole edildiği ve yıllarca kapalı tutulduğu (kimi zaman karanlık odalarda) söylenmektedir.⁽⁸⁾ Meksika'da ise kimsesiz çocuklar ve engelli çocukların çok kötü koşullara sahip bakım evlerine terk edildiği belirtilmektedir. Çocukların buralarda işkence gördüğü, zorla çalıştırıldığı ve fuhuş yaptırıldığı rapor edilmektedir.⁽⁹⁾

Çocukların uğradığı bu sömürü ve şiddeti toplumsal yaşayışın zorunlu bir sonucu olarak mı görmek gerek? Öyle olsaydı batılı-doğulu, kuzeyli-güneli, Asyalı-Avrupalı, Afrikalı-Amerikalı, üçüncü dünya-beşinci ya da her nasıl nitelendiriliyorsa o toplumların bütününde benzer sömürü ve şiddet örüntülerini görmek gerekmez miydi? Söz konusu sömürü ve şiddet ortaya çıktığı toplumların özgül sorunu mudur? Yoksa, sorunun kaynağı, kimi yönleriyle, bu tür sorunların varolmadığı harikalar diyarlarına kadar uzanmakta midir?

Dipnotlar

(1) Syria: Opposition Using Children in Conflict, <http://www.hrw.org/news/2012/11/29/syria-opposition-using-children-conflict>

(2) <http://haber.sol.org.tr/dunyadan/samda-katliam-muhafiler-29-ogrenciyi-katletti-haberi-63617>

(3) <http://haber.sol.org.tr/dunyadan/osodan-akil-almaz-vahset-cocuklara-kafa-kestirip-tekbir-getiriyorlar-haberi-63948>

(4) Children and armed conflict: the Democratic Republic of Congo, <http://www.crin.org/docs/Children%20and%20Armed%20Conflict-DRC%20FINAL.pdf>

(5) ILO-International Labour Organization (2012), Child migrants in child labour: An invisible group in need of attention, ILO and Child Helpline International, <http://www.ilo.org/ipcinfo/product/download.do?type=document&id=20535>

(6) World Report on Violence Against Children by Paulo Sérgio Pinheiro, Published by the United Nations, <http://www.unicef.org/violencestudy/1.%20World%20Report%20on%20Violence%20against%20Children.pdf>

(7) SIERRA LEONE: Diamonds lure children out of school, <http://www.irinnews.org/Report/96982/SIERRA-LEONE-Diamonds-lure-children-out-of-school>

(8) TOGO: Relieving disabled children from crippling customs, <http://www.crin.org/resources/infodetail.asp?id=28796>

(9) Abandoned&Disappeared, Mexico's Segregation and Abuse of Children and Adults with Disabilities, <http://www.crin.org/docs/Mex-Report-English-Nov30-finalpdf.pdf>

* Yrd.Doç.Dr. Akdeniz Üniversitesi İİBF Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümü ve Fişek Enstitüsü Çalışan Çocuklar Bilim ve Eylem Merkezi Vakfı Gönüllüsü

İŞÇİ DOKTORU : DR. ENGİN TONGUÇ

Uygarlık, eşitlik, hakçasına paylaşılacak bir bolluk ve mutluluk getirecek bir Cumhuriyet'e inanmış bir kuşaktık. Ne var ki, ülkenin çalışma yaşamına katıldığımız yıllarda, kendimizi giderek hızlanan bir bozulma, bir yozlaşma sürecinde bulduk. Çalışma yaşamımız bunun içinde, inançlarımız doğrultusunda çırpınıp durmakla geçti. Onun için bu anılarda sevinçlerden çok düş kırıklıkları, mutluluklardan çok acılar vardır. Ama yeniden yaşama olanağı bulunsaydı, tüm olumsuz koşullara karşın, yaşam hakkımı ben yine böyle kullandım.

(Engin Tonguç, "Umut Yolu" Sergi Yayınevi 1984).

Tonguç Ailesi - 1940
Engin, Yalın, Nafia ve İsmail Hakkı Tonguç
(İ.H. Tonguç Belgeliği)

1. Babanızın en uzun süre eğittiği öğrencisisiniz. Ondan ne öğrendiniz?

Çocukluğum ve babamın yaşamı süresince, babam tarafından eğitildiğim ayrıma hiç varmadım. Sonradan yaptığım değerlendirmede şunu düşündüm: Onun eğitmekten anladığı, eğitilecek olanı açıkça yönlendirmek değildi. Eğitici, amacına göre, eğitilecek olana sadece uygun koşulları hazırlamalı, o koşullar içerisinde onun kendi kendine yolunu bulmasını sağlamalı, çok zorunlu az sayıda olaylar dışında, doğrudan yönlendirmelere girmemeliydi. Eğitime yöntemi buydu. Örneğin, eğitime okuma alışkanlığı kazandırmak istiyorsa, seçeceği kitapları dayatmamalı, yalnızca onun kitaplara erişmesini sağlayacak koşulları hazırlamalıydı. Böylece ben, çok gereksiz ve yararsız kitapları da okudum. Ama sonunda kendi kendime doğru kitapları seçmesini öğrendim.

Böyle bir eğitime yöntemi sonunda, etkilendiğim ayrıma sonradan vararak, ondan öğrendiklerimi şöyle özetleyebilirim:

Dr. Engin Tonguç
Ankara SSK Ulus Hastanesi İç Hastalıkları Uzmanı iken...
(İ.H. Tonguç Belgeliği)

Herşeyden önce, her konuda aklını kullanmak, aklının süzgecinden geçirmeden hiçbir şeyi kabullenmemek, en önemli ilkeydi. Aklını kullanmayı bir "baş"a, bir "şef'e" havale ederek, aklını kullanmanın sorumluluğundan, yükünden kurtulan insanların çoğunlukta olduğu bir toplumda, bu ilke, amaçlanan uygar ve ileri toplumu oluşturacak vatandaşları yetiştirmekte kullanılacak temel eğitim yöntemiymişti.

Çalışmanın ve işin en yüce, en kutsal değer olduğu. Bedensel ve zihinsel her türden işin, bir ayırım, bir derecelendirme, bir küçümseme yapılmadan önemsenmesi gerektiği. Buna inanarak, bir iş yapan, bir şey üreten her kişiye saygı duymayı öğrendim.

Kendi işini kendi görmek. Çok zorunluluk olmadıkça, başkalarının yardımına başvurmadan kendi işlerini kendi gücüyle üstesinden gelmek, kendi sorunlarını kendisi çözmek. Ve yaptıklarının sorumluluğunu taşımak, başkasına atmamak. Bu yöntem sonucu, örneğin benim okul yaşamımda başarı da, başarısızlık da sadece benim sorunun sayıldı, hiçbir zaman bir övme, suçlama nedeni olmadı.

Çalışma yaşamında belirli bir amacı olmak ve bu amaçla yönelik olarak en elverişsiz koşullarda bile yaratıcılık yolları bulmak, uygun koşullar yaratmaya çalışmak, koşulların yetersizliğini ileri sürerek işten kaçmamak. Hep yetersiz koşullarda çalıştım ve o koşullarda çözümler üretmeye çabaladım. Fabrikada, işyerlerinde yataklı revir, küçük laboratuvar, eczane açmak, uygunsuz, dar bir yapıda, yömence ideal bulunan bir iç hast. kliniği kurmak gibi...

Düşünlerini, görüşlerini açıklamaktan çekinmemek, bunu da lafı dolandırmadan, kısa, yalın, açık, kolay anlaşılabilir şekilde yapmak. Gereksiz ve anlamsız, uzun konuşmalardan kaçınmak. Bu özellikler bürokrasi içinde hep yabancı kalmamla sonuçlandı. Bürokratlar gibi konuşmasını beceremiyor, düşündüğümü kısa ve yalın olarak apaçık söyleyiveriyordum.. Bu da onlarda rahatsızlık yaratıyordu. Sözcüklerimiz bile değişti; beyefendi, arz ederim, işe de, tezekkür ederiz, badema, badehu, tensip etmek, ittillaa sunmak, türünden sözcükleri hiç kullanmadım, kullanmadım.

2. Babanız “köy” ve “köy çocukları” üzerine yoğunlaşmışken; siz “işçi”lerin sağlığına yoğunlaştınız. Neden?

İşçi sağlığı üzerinde yoğunlaşmam meslek yaşamımın doğal sonucudur. Hekimliğe ilk adımı attığım günlerden başlayarak, hep işçilerle ilişkim oldu: Askeri fabrikada yedek subaylık ve sivil hekimlik, SSK’da hekimlik gibi iş alanlarımda hekim olarak hep işçilerin sağlık sorunlarıyla uğraştım. Ve uygulanan sağlık hizmetlerinin yetersizliğinden rahatsızlık duydum. Yöntemde bir eksiklik vardı; hastalıkları sağaltıyor, hizmeti orada noktalyorduk. Bu insanların yaşadıkları, çalıştıkları koşullarla ilgilenmiyorduk. Bir kısır döngü içinde dönüp duruyorduk. Oysa ki, çalışanların sağlık bozukluklarının birçoğu, ortam koşullardan kaynaklanıyordu. Bu rahatsızlığım beni iş sağlığına yöneltti.

3. Yaşamınızdaki kırılma noktaları, yapmak zorunda kaldığınız seçimler nelerdir?

“Kırılma Noktaları”nı olumlu ve olumsuz gelişmelerin olduğu anlar olarak ele alacağım, bunların bence önemli olanlarından birkaçını özetlemeye çalışacağım.

1946-1950’deki tutucu-gerici reaksiyoner CHP iktidarı sırasında, henüz tıp öğrencisi iken, solcu Türkiye Gençler Derneği’ne üye olduğum için fişlendim, izlenmeye başlan-

dım. Soyadımın da bunu kolaylaştıran bir etkisi olduğunu sanıyorum. Tüm yaşamım boyunca, özellikle bazı olaylar nedeniyle bu izlemenin sürdüğünü biliyorum. Bunun etkisi ilk olarak Tıp Fakültesini bitirince uzmanlık için kendi hesabıma Almanya’ya gitme girişimimde ortaya çıktı. Giderleri kendimizce karşılanacak bile olsa, öğrenim için dışarıya gidişlerde M.Eğitim Bakanlığının izni gerekiyordu. Bana neden gösterilmeden bu izin verilmedi. Ancak iki yıl sonra, Bakanlık Müsteşarı’nın değişmesi, beni engelleyen yerine, öğrenciliği sırasında babamdan yardım görmüş bir kişinin Müsteşar olması ile izin çıktı. Ülkemizde çoğu kez yaşamımızı planlamalar değil, rastlantılar saptır! İki yıllık bir süreyi yitirmiş olmam, o zamanki görüşlerim nedeniyle, beni çok etkileyen ilk kırılmadır. Daha sonraları, zaman yitirmelerin ve beklemelerin bizimki gibi toplumlarda olağan oluşu kafama dank edecekti.

İlk olumlu kırılma ise, o engellenme süreci içinde askerliği yapıp, yedek subay olarak MSB. Ankara Ordu-donatım Ana Tamir Fabrikasında, Fabrika Hekimi olarak hekimlik yaşamıma başlamamla ilgilidir. Burada meslek yaşamıma yön verecek olan kişi ile karşılaştım. Bu kişi Fabrika’nın Müdürü Makine Yüksek Mühendisi Binbaşı Reşat Taykut’dur (daha sonra generalliğe kadar yüksele-

Dr.Engin Tonguç’un Hekimlik Hizmetinde Öne Çıkan Kimi Nitelikler Prof.Dr.İsmail TOPUZOĞLU

Dr.Engin Tonguç’un anılar çerçevesinde yayınlanan kitaplarında (1,2) hekimlik yaşamı oldukça ayrıntılı biçimde yer almaktadır. Bu kitapların kimi çarpıcı özellikleri şöyle özetlenebilir. Önemli anlatımlar geçmiş yıllara ilişkin olmasına karşın, tarih itibarıyla günü gününe belirtilmektedir. Bu yöntem, anıların, titizlikle tutulmuş arşive ya da en azından düzenli bir çalışmaya dayandığına işaret etmektedir. Yazarın yaşam felsefesi, görev ve sorumluluk anlayışları sözü edilen kitaplarda net olarak meydana çıkmaktadır. Bu nedenlerle, Dr.E.Tonguç’un yapıtları, belli bir dönemin, ulusal sağlık hizmetleri tarihine ışık tutacak niteliktedir.

Dr.E.Tonguç yaşam felsefesini şöyle tanımlamaktadır: “Yaşam, her şeyden önce, topluma hizmet edebilmek ise” (SSK Yönetiminde 2 Yıl sayfa 5). Başka bir kitabında, tıp öğrenciliğinden söz ederken hocası Prof. Nusret Karasu’nun şu görüşünün altını çizmektedir: “Hiç edebiyat, felsefe, toplumbilimle uğraşmadan tıp öğrenimi yapılabilir mi?” (Umut Yolu sayfa 103). Bu satırlar, Dr.E.Tonguç’un kendisine nasıl bir yol çizdiğini göstermektedir.

Başka bir deyişle, yaşamın amacı topluma hizmet, hekimlik bu hizmet türünün bir uygulama alanı, **toplum hekimliği** biçiminde algılanabilir. Toplum hekimliği deymi, kapsamlı bir görüşle koruyucu hekimlik ve klinik hekimlik braşlarını içine alan bir kavramdır. Dr.E.Tonguç’un hekimlik yaşamı özellikle SSK Sağlık Hizmetlerinde geçen etkinlikleri Toplum Hekimliği uygulamalarının tipik bir örneği sayılmalıdır.

Dr.E.Tonguç’un SSK Sağlık Hizmetlerindeki görev süresi 1964-1980 yılları dönemini kapsamaktadır. Önce SSK Ankara Hastanesinde iç hastalıkları uzmanı olarak işe başlamış, dönüşümlü biçimde yataklı servis sorumlusu ve poliklinik hekimi olarak çalışmıştır. Sonra meslek hastalıkları sorumlusu, başhekim ve 1978-1980 yıllarında SSK üst düzey yöneticiliği, SSK Sağlık Hizmetlerinden sorumlu Genel Müdür Yardımcılığı yapmıştır.

Değişik Düzeylerdeki SSK hekimliği deneyimleri ayrıntılı özellikleriyle Dr.E.Tonguç’un kitaplarında yer almakta. İdari güçlükler, siyasi baskılar, işçi, işveren üst düzey yönetimdeki temsilcilerinin tutum ve davranışları

derin analizleri Dr.E.Tonguç’un yapıtlarında yer bulmaktadır. Bana göre, ayrıntılar arasında hiç gözden kaçmayan nokta, İşçi Sağlığı ve İş Güvenliği (İş Sağlığı ve Güvenliği) konusunun ısrarla üzerinde durulmasıdır. Bu konuların ciddiyetle ele alınması vurgulanmaktadır. Sonuç, Türkiye’de Meslek Hastalıkları Hastanelerinin kurulması başarısıdır.

Dr.E.Tonguç, İş Sağlığı ve Güvenliği alanındaki önemli katkılarını, kendi isteği ile, SSK’dan ayrılıp emekli olduktan sonra da sürdürmüştür. Bu bağlamda, Türk Tabipleri Birliği’nin (TTB) Türkiye’de ilk olarak geniş çapta ele aldığı meslek içi eğitim niteliğindeki İş Hekimliği Eğitimi kurslarında, gönüllü olarak görev almıştır. Eğitim kurslarındaki dersleri yanı sıra Almanca’dan çevirdiği broşürlerdeki İş Sağlığı ve Meslek Hastalıkları konularının Türkiye mevzuatındaki hükümlerine ayrı ayrı göndermeler yaparak, önemli bir yapıt olan “Meslek Hastalıkları Kılavuzu”nu hazırlamıştır (3). Bu kitap, uzun süre Türkçe tek kaynak niteliğini taşımıştır. Ayrıca gene TTB yayını İş Hekimliği Ders Notları kitaplarındaki ders metinleri, İş Hekimliğine yapılmış unutulmaz katkılar olarak kalacaktır.

Dr.E.Tonguç’un 1970’lerde değindiği İş Sağlığı ve Güvenliği Hizmetlerinin Genel Sağlık Hizmetlerine integrasyonu halen de güncelliğini korumaktadır. Bizde 1970’lerde Tüm Sağlık Bakımı (TÜMSAB) projesi olarak Dr.E.Tonguç ve arkadaşları tarafından ele alınan iş sağlığı hizmetinin genel sağlık hizmetine integrasyonu, günümüzde Sağlıkta Dönüşüm planında Sağlık Bakanlığı ve Çalışma-Sosyal Güvenlik Bakanlığı arasında yeniden gündeme gelmiş ise de henüz netlik kazandığı söylenemez. Ne tuhaftır ki, benzeri konu ABD’de ancak 2000’li yıllarda ele alınmış ve yedi yıldır dev endüstriyel kuruluşlarda, iş sağlığı hizmetinin altı aylık dönemlerde bilimsel değerlendirilmelerle sürdürülmekte olduğu gözlenmektedir (4).

KAYNAKÇA :

1. Tonguç E. : SSK Hizmetlerinde 2 Yıl (176 sayfa) Başarı Yayınları 1981.
2. Tonguç E. : Umut Yolu (215 sayfa) Güldiken Yayınları 1983
3. Tonguç E. : Meslek Hastalıkları Kılavuzu (670 sayfa) TTB Yayını 1992.
4. www.CDC/NIOSH / TWH Erişim : June 2012.

rek MSB.Ar-Ge Başkanlığı yapmıştır). Bana, tıp öğrenimimiz sırasında hiç sözü edilmeyen iş sağlığı, işyeri hekimliği, meslek hastalıkları konularını öğrenme yolunu açan, fabrikada tam anlamı ile bir işyeri hekimliği yapma olanaklarını sağlayan sayın Reşat Taykut'a sonsuz teşekkür borçluyum. Meslek yaşamımın yönünü değiştiren bilgi ve uygulamaları bir tıp adamının değil de, bir mühendisin sağlamış olması ülkemize has, bir batılı tarafından akıl erdirilemeyecek özgünlüklerdendir. Olayın bir başka özgün yanı da, solcu olarak izlenen bir kişinin, o gün için çok önemli olan bir askeri kurumda böyle bir çalışma yapma olanağını bulmuş olmasıdır. Türkiye bir çelişkiler ve rastlantılar ülkesidir ve belki de insanın bu ülkede en olumsuz koşullarda bile iyimser olabilmesi de bu gibi özgün özelliklerden kaynaklanmaktadır.

Bir başka kırılma noktası, Hamburg Tıp Fakültesindeki iç hastalıkları asistanlığımdan sonra, 1958'de yurda dönünce girmek zorunda olduğum uzmanlık sınavı ile ilgili olaylardır. Ayrıntılara girmeyeceğim. Bunları ve daha önce özetlediklerimi anı kitabımda yazdım (Umut Yolu, İzmir, 1984 ve Ank. 1998). O olayların etkisiyle, Almanya'daki hocalarımın Türkiye'ye dönünce mutlaka akademik kariyere girmem öğütlerini gözardı ederek, üniversiteye girme yolunu kesin olarak kapadım. Bundan da pişman olmadım. Üniversiteye girseydim, büyük olasılıkla, her darbeden, her siyasal değişimden sonra herhalde atıldırımdı. Girmeme kararım, bana kendi yaşamımı kendi bildiğimce düzenleme olanağını da verdi.

1972 Yılı meslek yaşamım bakımından önemli bir dönüm noktasıdır: İşçi Sağlığı ve İş Güvenliği Merkezi (İS-

Dr. Müstesna ve Dr. Engin Tonguç Amasya Şeker Fabrikası'nda çalıştıkları yıllarda -1958-1960. (İ.H.Tonguç Belgesi)

GÜM) Müdürü Sayın Doç. Dr. İsmail Topuzoğlu ile iş sağlığı alanındaki işbirliğimiz başladı. Topuzoğlu, Taykut'dan sonra benim bu alanda kendimi yetiştirmemi sağlayan ikinci önemli kişidir. Eğer iş sağlığı ve meslek hastalıkları konularında bazı başarılarım olmuşsa, bunu büyük ölçüde Topuzoğlu'na borçluyum. SSK ve İSGÜM arasında TUM-SAB Projesi ile başlayan işbirliğinin Meslek Hastalıkları Klinik/Hastaneleri kurulmasına kadar varması, ortak çalışmalarımızla gerçekleşmiştir. Burada ayrıntılara girmiyorum. Ama Topuzoğlu'na içten teşekkürlerimi vurgulamak isterim.

Dr.Müstesna Tonguç : Mucizelerle doluydu kalbiyle, ruhuyla gülerdi

"Müstesna hanımın, iş yaşamınız üzerinde etkisi konusunda neler söyleyebilirsiniz?" sorusunu şöyle yanıtlıyor Engin Tonguç : "Eşimin hekim oluşu, hekimlik anlayışımız ve çalışma yöntemlerimizin aynı olması, eşimin yalnız eş olarak değil, benimle uyumlu bir meslektaş olarak da yaşaması, çalışmalarında bana kolaylık ve destek sağlamıştır."

Müstesna hanım, ailenin üç kız çocuğundan biri olarak Soma'da dünyaya geldi. Babasının bir un fabrikası vardı ve o dönem için çok ileri bir adım atarak, üç kızını da okuttu. Bir kızı tıp fakültesini bitirerek fizyoloji profesörü, diğeri hukuk fakültesine bitirerek avukat ve Müstesna da tıp fakültesini bitirerek Türkiye'nin ilk kadın, kadın hastalıkları ve doğum uzmanı oldu.

Günde 60 doğum yaptırırken, kendi çocuğunu doğuracak fırsatı bulamadı.

54 yıllık yaşam dostu Engin Tonguç: "Onu ilk kez Hamburg'da tıp fakültesinin yemekhanesinde görmüştüm. Tanıştıktan bir yıl sonra, konsoloslukta nikahımızı kıydık. Konsolosluktan iki kişi bize şahitlik etti. Ne kadar mutluyduk o gün...."

1958 yılında yurda döndüğümüzde, hiç bir yerde iş bulamadık ve Amasya Şeker Fabrikası'nda doktorluğa başladık. Müstesna, çok idealisti ve sadece bir fabrika doktoru olarak kalmak istemiyordu. Önce fabrikanın yanındaki bir binada yataklı revir kurdu. İşçiler civar hastanelere gitmek yerine orada tedavi oldular. Ardından fabrikanın eczanesini açtık. İlaçları toptan ucuza alarak fabrikanın kar etmesini sağladık. Bu davranışımızla, çev-

redede eczacıların nefretini kazandık. Bir muayenehane açtıysak da, bize uymadığını anlayarak 15 gün içinde kapattık. Bir daha da yaşam boyu bir muayenehanemiz olmadı.

1960 yılında Ankara'ya döndüğümüzde, yine işsizlik bizi bekliyordu. Dört yıl sonra ben SSK'da, Müstesna da Ankara Doğumevi'nde göreve başladık.

Müstesna Tonguç, Doğumevi'nde ilk hormon laboratuvarını kurdu. Başta tepki alsa da direndi. Devlet onu, kendini geliştirmesi için yurt dışına göndermek istediğinde yanıtı şu oldu: 'Benim amacım devletin parasını almak değil, devlete hizmet etmek. Ben zaten Hamburg'da bunun eğitimini aldım.' 1980 yılında emekli olana kadar bu görevini sürdürdü."

55 yaşında emekli olduğunda, Soma-Turgutalp'e döndük. Önce kendi ilkokuluna bir bilgisayar laboratuvarı kurdu. İzmir'deki Yeni Kuşak Köy Enstitüleri Derneği'nin kurulmasına ve ayakta kalmasına büyük katkı yaptı. Ölmeden önce en büyük hayali ise, doğduğu yere, bir kız öğrenci yurdu kazandırmaktı."

Bunu onun adına gerçekleştirmiş olmanın mutluluğunu taşıyor Engin Tonguç. Daha önce kız öğrenci pansiyonculuğu alanında yetkinleşmiş bir kurum olan Ege Çağdaş Eğitim Vakfı'nın (EÇEV) yürütücülüğünde "Dr. Müstesna Tonguç EÇEV Kız Öğrenci Pansiyonu" 175 kız öğrenciye barınma olanağı sağlayacak ve onların yeni ufuklara doğru yönelmelerine destek olacak.

Aramızdan ayrıldığında doğumunu yaptırdığı yüzlerce evladı onu uğurlamıştı; şimdi yüzlercesi onun yolundan yürüyecek.

(Sabah Gazetesi, 30.12.2010 ve 31.12.2012)

Bir başka olumlu kırılma noktası 1970'li yıllarda Sayın Prof.Dr.Nusret Fişek ile yakınlaşmamdır. Hazırlayacağım bir inceleme ve rapor nedeniyle kısaca Sosyalizasyon Yasası dediğimiz düzenleme konusunda kendisinden bilgi istediğim Sayın Fişek, Ankara yöresindeki uygulama bölgesinin denetimine beni de birlikte götürdü. Bütün bir gün uygulama yapılan köylerdeki sağlık ocaklarını, Etimesgut'daki merkezi dolaştık, yasayı ve uygulamaları yaratıcısından dinlemek büyük ayrıcalıktı. Ve o gün çarpılmış gibi oldum; sanki sağlık hizmetlerinin en iyi şekilde görüldüğü bir başka ülkede idik! Daha sonra, T.Tabipleri Birliği'nde, ülkemizin sağlık sorununun çözümünü bulmuş bu büyük insanın çevresinde bulunmak çok öğretici ve kıvanç verici idi.

Kırılma noktaları olarak daha çok yaşamımı yönlendiren olumlu olaylara değindim. Bunları birçok tartışma, çekişme, istifalar gibi olumsuzluklardan daha önemli bulduğum için böyle yaptım. Bu bölüme son vermeden önemsedğim birkaç olayı belirtmek istiyorum: 1961'de YÖN bildirisini, Kenan Evren döneminde Aydınlar Dilekçesi denen metni imzalamış olmam ve SSK Genel Müdürlüğü Yardımcılığından ayrılırken T.Tabipleri Birliği adına Başkan Erdal Atabek'in imzası ile aldığım teşekkür mektubu bana onur veriyor. (Mektubun metni "SSK Yönetiminde İki Yıl" kitabımda vardır).

4. Köy Enstitüleri ve Enstitü'lülerin yaşamınızdaki yeri..

1960'da babamın ölümünden sonra çocukluk ve gençlik yıllarında tanıdığım köy enstitüleri konusu ile ilgilenmek durumunda kaldım. Evdeki belgeliğin değerlendirilmesi ve tanıklıktan kaçmamak bunu gerektiriyordu. Bir neden daha vardı: Köy enstitüleri tam anlatılamamış ve anlaşılamamıştı. İçinde çalışanlar bile değişik yorumlar yapıyorlardı. Köy enstitülerinden yetişenlerle birlikte, çalışmaya başladık. Ben 32 yaşındaydım. Bundan sonra, yaşamım boyunca, köy enstitüleri konusu, iş sağlığının yanında ikinci uğraşım olacaktı. Bu konuda çok çalıştım, çok savaşım verdim, çok yazılar yazdım, konuşmalar yaptım, kitaplar çıkardım. Bunların bazıları günümüzde yapılan araştırmalarda kaynak olarak kullanılıyor. Evdeki belgeliği değerlendirerek İ.Hakkı Tonguç Belgeliği Vakfı'nı kurdum. Köy enstitülerinin doğru anlaşılmasında, doğru yorumlanmasında önemli katkılarım olduğunu düşünüyorum. İki ayrı konunun olması beni tek yanlı olmaktan, bir konuya bağlı kalmaktan kurtardı, kişiliğimi yitirmeden bu konulara eğilimi sağladı. Bu bakımdan mutluyum.

Köy Enstitüsü çıkışlı birçok kişi ile yakın dostluğum, arkadaşlığım oldu. Bunlar yaşamımı anlamlandırdı, zenginleştirdi. Her iki konumdaki yakınlıklar, arkadaşlıkların, en sağlam dostlukların ortak çalışmalar ve çabalar içerisinde kurulabildiğini gösterdi; H.Tonguç'un öğretisini doğruladı.

Neden İş ve Meslek Hastalıkları Uzmanlığı ?

Dr.Haldun SİRER

1 1945-46 yıllarında zorunlu bir sigorta olarak kurulan İşçi Sigortaları Kurumu'nun bir dalı iş kazaları ve meslek hastalıkları sigortası idi. Bu da çok kısıtlı sayıda işçiye uygulanıyordu. İş kazalarının saptanması çok kolaydı. Kazanın işyerinde olması yeterli idi ve tüm sağlık kuruluşlarında teşhis ve tedavisi süratle yapılıyordu.(...) O tarihlerde, meslek hastalıkları olarak yalnız pnömokonyozlar, SSK'nın bir sanatoryumunda inceleniyor ve SSK Genel Müdürlüğünde bir dahiliye uzmanı tarafından karara bağlanıyordu.

1969 yılında İSGÜM Müdürlüğü'ne Dr.İsmail Topuzoğlu atanmıştı. Dr.Topuzoğlu, Amerika'da, iş hijyeni alanında eğitim görmüştü, konuyu çok iyi biliyordu. İSGÜM'ün çalışmaları işyerlerindeki ölçümlere dayanıyordu. (...) Yine o tarihlerde, bu alana gönüllü genç bir dahiliye mütehassısı olan sevgili dostum Dr.Engin Tonguç da, Ankara Ulus Hastanesi'nde kendisine ayrılan 10 yatakta meslek hastalıklarını tedavi ediyordu. Bunlar ülkemizdeki, pnömokonyoz dışında tedavi edilen ilk meslek hastalıklarıdır.

Dr.Topuzoğlu ile Dr.Tonguç kolaylıkla anlaştılar. Enstitünün hastane bölümü bulunmuştu. Şimdi de çok çeşitli endüstri dallarını kapsayan bir SSK dispanserine ihtiyaç vardı. O da bulundu. İstanbul'da Bakırköy Osmaniye'de bu özellikleri içeren bir SSK Dispanseri vardı. Benim de, SSK içinde, işçi sağlığı çalışmalarım da böylece başlamış oldu. Daha ilk buluşmamızda anlaşma oldu. Adını Topuzoğlu'nun koyduğu TÖM-SAB projesi de ortaya çıkmaya başladı. Bu proje ile bir yataksız enstitü (İSGÜM) ve Ankara Ulus Hastanesi'nde bir meslek hastalıkları servisi ve Osmaniye'de 10.000 işçiye seslenen bir alanda, 25 uzman hekim ile çalışan bir dispanser.

TÖM-SAB projesi'nde üçümüzün çalışmaları, ülkenin işçi sağlığı sorunlarını bir bir ortaya çıkarmaya başlıyordu. Bir tabu yıkılmıştı. (...)

1976-1980 arasında, İstanbul Eyüp Hastanesi'nde ve Ankara Ulus Hastanesi'nde kurulan meslek hastalıkları klinikleri, iş hijyeni, iş psikolojisi ve iş fiziyoloji laboratuvarlarının genişletilmesi çalışmaları başlatıldı. Hem hekimleri-

mizi bu yeni dalda eğitiyorduk, hem de endüstrimizin tüm dallarını içeren fabrikalara gidiyor ve interaktif bir çalışma yapıyorduk. (...)

1976-1979 yılları bu kliniklerin sessiz bir gelişme evresiydi. Aniden Dr.Engin Tonguç'un, genel müdür yardımcılığına atanması hepimize rahat bir nefes aldırdı. Onun ısrarlı ve kararlı tutumu ile İstanbul-Kartal'da 300 yataklı İstanbul Meslek Hastalıkları ve Mesleki Rehabilitasyon Merkezi, Ankara'da 100 yataklı Ankara Meslek Hastalıkları Hastanesi kuruldu. Hatta bir ara hemşire okulu vae misafirhane yapılacağı dedikoduları dolaşıyordu. Binalar hazır olur olmaz taşınıldı ve süratle laboratuvarlar oluşturuldu. Ülkenin her tarafından ve dış ülkelerden bu alanda bilgi ve beceri sahibi hekim, mühendis ve psikologlar bulunup atanıyordu. Bu arada Dr.Engin Tonguç'un bu işleri yaparken neler çektiğini yakinen bilen bir insanım. Birden bire muarızlarımız o kadar çoğaldı ki, şaşırarak elde değildi. (...)

12 Eylül 1980'den sonra Dr.Engin Tonguç emekliliğini istedi. (...)

Bugün bu laboratuvarlardan biyokimya, ufak fakat hala çok güçlü bir iş hijyeni laboratuvarı, röntgen ve görüntüleme merkezi. Süreyyapaşa Hastanesi'nden yararlanıyor. 30 yatak ve bu alanda 20 yıldan fazla çalışmış iki iç hastalıkları uzmanı, yakın bir gelecekte Sağlık Bakanlığımız tarafından iş ve meslek hastalıkları diploması verilmesini bekliyor. Ankara Meslek Hastalıkları Hastanesi'nde, bu alandaki son hekimlerin bir başka alana naklediklerini duydum. Esasen yeni bir binaya nakledilerek 100 yatağa çıkarılan hastanede, tıpkı İstanbul Meslek Hastalıkları Hastanesi gibi, önce genel hastane yapıldığını öğrendim. (...)

Meslek hastalıkları hastanelerinin çalıştırılmaması için elden ne geldi ise yapılmıştır. SSK'nın idari ve özellikle sağlık yöneticileri bu konuda el birliği etmişlerdir. Bunun bile bunun gerçek nedenini anlamakta güçlük çekmekteyim.

("Neden İş ve Meslek Hastalıkları Uzmanlığı?"
Dr.Vahide Bilir tarafından yapılan söyleşi)

İş sağlığına emek verenler yıllar sonra Birinci Ulusal Sağlık Kongresinde bir arada: Dr. Haldun Sirer, Prof.Dr. Turhan Akbulut, Dr. Engin Tonguç, Prof.Dr. İsmail Topuzoğlu. (Bir Tutam Umud İçin "SSK Anıları", Engin Tonguç Güldikenli Yayınları, 1991)

5. Meslek hastalıkları hastaneleri ve onun kuruluşuna giden yolda TUM-SAB çalışmasını anlatır mısınız?

Tüm-Sab Projesi ve Meslek Hast. Kliniklerinin açılması konularını tüm ayrıntılarıyla "SSK Yönetiminde İki Yıl" (İzm.1991) ve 2.baskı "Bir Tutam Umud İçin" başlığı ile 2.baskı, (Ank.1999) kitabımda anlattım. O ayrıntılardan da anlaşılacağı gibi, projenin yürütülmesi ve kliniklerin açılması, Sayın Prof.Dr. İsmail Topuzoğlu ve Sayın Dr.Haldun Sirer ile birlikte yürüttüğümüz çok zorlu uğraşlardan sonra gerçekleştirilebilmiştir. Zorluk o zamanki SSK yönetiminin sağlık hizmeti ve bu hizmetin yürütümündeki anlayışından kaynaklanıyordu. Onlara göre, sağlık hizmeti hekim-hasta-hastalık üçgeninde gerçekleşen bir olaydı ve yönettikleri SSK hastalık sigortası hastalanana sağaltmakla sınırlıydı. Biz ise bu üçgene bir dördüncü boyutu, sağlık bozukluklarına yol açan etkenlerin bulunduğu çevre ögesinin (özellikle çalışma ortamı koşullarının) katılmasını, SSK'nın da buna göre örgütlenmesi gerektiğini savunuyorduk. SSK yönetimi ise bunun görev alanları dışında kaldığı görüşündeydi. Oysa ki; ileri ülkelerde yapılmış araştırmalar, hastalık sigortası fonlarının bir bölümünün işyeri ortam koşullarının da dikkate alınması, incelenmesi ve düzeltilmesine yardımcı olarak harcanmasının, son hesaplamada hastalık sigortası harcamalarını azalttığını kanıtlıyordu. Ama yönetimin işyeri olumsuz koşullarına ilgisizliği o denli katı idi ki, doğrudan bu koşullarla ilgili olması gereken İş Kazası ve Meslek Hastalıkları Sigortası fonlarını bile, SSK yasasına aykırı olarak, giderek batma yolunda olan Emeklilik Sigortası açıklarını kapatmakta kullanıyorlardı. Bunun sonucu ise, iş kazası ve meslek hast. alanlarına yapılacak yatırımların yapılmaması oluyordu. Bu sigorta kolunda gelirler yıllardan beri fazlalık veriyordu. Kısacası, iş sağlığı ve meslek hastalıkları, yönetim açısından, üzerine gidilmesi istenmeyen konulardı. Bu konuların, diğer tıp dallarına göre, çok kolaylıkla siyasallaşması da (işveren çıkarları gibi!) yönetimi rahatsız ediyordu. Öte yandan, sınırlı da olsa, hekimler ve sadece bir iki sendikada iş sağlığı ve meslek hast. konularına karşı bir ilgi de belirlemeye başlamıştı. 1978'de reformcu olma savında yeni bir iktidarın iş başına gelmesi de savaşımlımızda bize güç veriyordu. O iktidarın güçsüzlüğü anlaşılan kadar, arkamızda bu destek varmışçasına SSK yönetimi ile olan tartışmalarımızı sürdürdük ve iktidar değişikliğinden sonraki birkaç aylık bir süre içinde, SSK'da Genel Müdür Yardımcısı olarak, Meslek Hastalıkları Kliniklerinin kurulma kararlarını, bunların alışılmış kliniklerdekinden çok değişik olan kadrolarını, işyerleri ile klinikler arasında yakın işbirliğini oluşturacak yeni çalışma esaslarını düzenleyen yönergeleri SSK Yönetim Kurulundan çıkartabildim. Ama yönetim konuyu hiç-

bir zaman benimsemedi, hep soğuk baktı ve ilk fırsatta da, siyasal dengeler değişince, o klinikleri küçülttü, işlevlerini sınırladı.

6. Sizce Türkiye'de işçi sağlığının açmazı Nerede Yатыyor?

Türkiye'de işçi sağlığı alanında gelişmenin bir türlü sağlanamamasındaki temel neden, hak sahibi çalışanların yeterince haklarının bilincinde olmamaları, bu hakları almak için örgütlenememeleri, sendikalarına bu yönde baskı yapamamalarıdır. Bu durumda ilerlemeyi sağlayacak siyasal güç de oluşmamaktadır. Sendikacılığın dar anlamli bir ücret sendikacılığı anlayışıyla sürdürülmesi, işçi sağlığı konularına yeterli ilginin gösterilmemesi en büyük noksanıdır. Hak sahiplerinin gücü, baskısı yönetimlere, politikaya ve iktidarlara yansımakla iş sağlığı alanında gelişme gerçekleşemez. Dün olduğu gibi bugün de iş sağlığına ilgi duyan, bunun için çaba harcayan sınırlı sayıda bir hekim grubudur. Hak sahibi çalışanlar ağırlıklarını koymadıkları sürece yalnız bu grubun çalışmalarıyla ancak sınırlı başarılar elde edilebilir, iş sağlığı alanında gelişmiş ülkeler düzeyine ulaşılamaz.

7. Her zaman işçi doktorluğu yapmayı sevdiniz ve yaptınız. Bürokratlığı ise hiç sevmediniz ve yalnızca iki yıl yaptınız. Sizi daha iyi anlayabilmemiz için bu farklılığı biraz daha açar mısınız?

SSK Genel Müdür Yardımcısı olarak çalıştığım 1978-1980 yıllarına ilişkin dört anımla konuyu biraz daha açmış olayım :

Birinci anım ...

SSK'nın sağlık hizmetleri sürekli olarak yakınma ve eleştiri konusu oluyordu. Basında her gün böyle yazılar çıkıyor. SSK Genel Kurullarında bile işçi temsilcileri sağlık işlerimizi kıyasıya eleştiriyorlar; bu da onlara iyi oy getiriyordu. İnsan, tüm çabalarımızın içerisinde bir tek olumlu iş de yok mu, demekten kendini alamıyordu. O günlerde karamsarlık içerisinde bir denetim gezisindeyim, resmi araba ile Karadeniz Ereğli'nden Zonguldak'a doğru gidiyorum. Bir yol kavşağında yol sormak için bir kahvenin önünde durduk. Zonguldak'a gidecek bir maden işçisi varmış, onu da götürmemizi istediler. Orta yaşlı bir Karadenizli madenci. Şoförün yanına oturdu. Dudağında bir yara izi var. Cilt kanseriymiş, SSK Okmeydanı Hastanesindeki Onkoloji Bölümünde tedavi görmüş, oradan geliyormuş. O Bölüm, o günlerde yöneticisi, çalışanları, teknik donanımı ve olanakları ile ülkemizdekilerin en iyilerindendi. Özel dal bölümleri kurmaya ilke olarak karşı olan SSK yönetiminin nasıl olup da böyle bir bölüm kurmuş olduğuna hep şaşardım. Adama "SSK hastanelerinde de sigortalılara hiç iyi bakmıyorlarmış, kötü davranıyorlarmış", dedim. Bir kızsın! Söylenmeye başladı: "Yahu sen ne biçim adamsın? Bilmeden oraları niye kötülüyorsun? Bana o kadar iyi baktılar, o kadar iyi davrandılar ki". Karadenizli konuştukça daha da sinirleniyor, elinden gelse beni arabadan indirecek. Şoför gülmek için kendini zor tutuyor. Adamı uyarmaması için ona işaret ettim. Adam dozunu giderek arttırarak bana çattıkça nasıl rahatlıyorum, nasıl sevinyorum! Oh , sonunda SSK'dan hoşnut olan biri çıktı, diyorum. Zonguldak'a geldik. İnerken bizim sigortalıya kartımı verdim, işi olursa beni aramasını söyledim. Ama Karadenizli bana o kadar kızgınlıkla inip gitti ki, herhalde kartı da okumadan atmıştı!

Çalışma gücümü tazeleyen, karamsarlığımı gideren o maden işçisini bugün bile sevecenlikle anıyorum.

İkinci anım ...

Çalışma yaşamımın son iki ikibuçuk yılı dışında tümü, hekimlik yaparak geçti. O son yıllarda içlerine katıldığım bürokrasi ile bir türlü uyuşamadım, anlaşamadım.

Gn.Md. Yardımcısı olarak imzam için önüme gelen dosyalardan biri dikkatimi çekti: İş kazası sonucu iki eli bi-

leğinden kopmuş bir işçi protez takılması için başvurmuştu, ama buna olumsuz yanıt veriliyordu. İlgili bölümün sorumlusunu çağırdım. Daire Başkan Yardımcısı bir bayan görevliydi. Olumsuz yanıtın gerekçesini sordum.”-Efendim yol olur!”. Sigortalının istediğini yaparsak aynı durumda olanların hepsine öyle davranmak zorunda kalırmışız, bu da harcamaları arttırmış! “-Peki Türkiye’de bir yılda kaç işçinin iki eli birden iş kazasıyla kopuyor?”. Elbette buna yanıtı yoktu. Adamın isteğini yerine getirmenin yasal yükümlülüğümüz olduğunu anlatmaya çalıştım da bayan görevlinin direncini kıramadım. Sonunda sabrım tükendi:”-Bana bak, şimdi sana bir şey söyleyeceğim. Bir hanım olarak iki elin yokken tualete girdin, ne yaparsın?”. Bu da etkisiz kaldı, ne ona, ne de diğer görevlilere olumlu yanıt yazısını yazdıramadım. Ama ben imzalayarak adamın protez takılması ve gereken eğitimi görmesi için Avrupa’ya gönderilmesini sağladım. Birkaç ay sonra bu işlemler yapılmış olarak bana teşekkür eden işçinin gözlerindeki mutluluğu ve görevlinin, hele bir bayan olduğu için, duygusuzluğunu, duyarsızlığını unutamam.

SSK bürokrasisi niçin işçiden bu denli uzak ve kopuktu, bu denli anlayışsız ve acımasızdı?

Üçüncü anım ...

Genel Müdürlüğün koridorunda diğer genel müdür yardımcılarının biri ile karşılaştım. Kolunda havlular, terlik v.b.gibilerle tam bir hamam takımı vardı, telaş içinde koşturuyordu. Bakan rahat çalışabilmek için genel müdürlük binasında kendisine bir çalışma odası hazırlanmasını istemiş. Buna bir de tuvalet ve banyo eklemişler. Hamam takımı oraya götürülüyormuş. Birkaç gün sonra bir iş için Teftiş Kurulu Başkanı’nın odasına gitmişim. Başkanın çok sıkıntılı bir hali vardı. Nedenini sordum. Görkemli çalışma masası ve makam koltuğunun arkasından geçen bir pis su borusunu gösterdi. Tam üstünde Bakan için yapılan banyo ve tuvalet varmış. Oradan gelen pis su borusunu buradan geçirmişler. Yukarıdan sifon çekilince pis sular gürültü ile tam arkasından akıyormuş! Gülmekten kendimi alamadım. O boruyu oradan geçirmek kaçınılmaz teknik bir zorunluluk muydu, yoksa müfettişlerle başı derde girmiş bir teknik görevlinin öç girişimi miydi? Ama asıl sorgulanması gerekenler, herhalde, büro olarak yapılmış bir binada, büro

odaları arasından birini hamama dönüştürme kararı vermiş olanlardı. Bakan’ın soyunup dökünüp bürolar arasındaki bu banyodan yararlanıp yararlanmadığını bilmiyorum, merak da etmedim.

Dördüncü anım ...

Uzun ve çok zor geçen tartışma ve çekişmelerden sonra SSK’ya satın aldığımız İlaç Fabrikasını işletmeye açmaya çalışıyoruz. Burada çalışanların sendikası ile SSK arasında yapılacak toplu iş sözleşmesi bir türlü sonuçlanmıyor. Genel müdürlük adına görüşmeleri yürüten kurulda ben yokum (zaten olsaydım, şaşardım). Bizimkiler fabrikada çalışacaklara SSK hastanelerinde çalışan hizmetlilere (müstahdemler) verilen haklardan fazlasını vermek istemiyorlar. Onlara göre, bunu yaparlarsa “emsal” olurmuş. İşçi temsilcileri ise, fabrikada çalışacakların müstahdem değil sanayi işçisi olduklarını savunarak daha fazla ücret istiyor. Ben de fabrikayı bir an önce açabilmenin telaşı içinde, iki taraf arasında bir uyuşma zemini yaratabilmek için koşuturuyordum. Son olarak bizim kurul üyelerine hizmetli işçi ayırımını anlatmaya çalışırken, Kurul Başkanı olan üst düzey SSK makam sahibi, bilgici bir tavırla; “İşçi işçi deyip duruyorsunuz, ben gittim gördüm. Makinanın bir düğmesine basıyor, oradan ilaç hapları çıkıyor. Yaptığı iş bu kadar basit”, dedi. O zaman kadar korumaya çalıştığım soğukkanlılığım birden yitirdim: “-İşte o adama bütün dünyada işçi diyorlar. İsterseniz o düğmelere siz basın” deyiverdim. Bir suskunluk oldu, yanıt veremediler! Toplu sözleşme görüşmesi daha yukarısının, Başbakanlığın araya girmesi ile sonuçlandırılabilirdi.

Yöneticilik yaptığım (ya da yapmaya çalıştığım) resmi meslek yaşamımın son yıllarını uğradığım bir “iş kazası” diye nitelendiririm. O ortama hiç alışmadım. Orada birçok şey benim düşüncelerime, inandıklarımaya, yaşam amaç ve anlayışına uymuyordu. Bunun nedenlerini geniş ve derinlemesine açıklamalar yerine gündelik birkaç basit olayı aktararak anlatmaya çalıştım. Ve emekliliğimi isteyerek o ortamdaki kurtulunca da kendimi eşimin köyüne attım. Burada meyva, sebze yetiştiriyoruz, kendimiz için. Taze domatesler, salatalıklar, patlıcanlar, fasulyalar...

Kabaklar da çiçek açtı. Kabak çiçekleri o kadar güzel, temiz, dürüst ve sevecen ki!..

ÇOCUK HAKLARI STRATEJİSİ VE UYGULAMA PLANI : Hayal mi?

A.Gürhan FİŞEK*

Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı tarafından gündeme getirilen “Çocuk Hakları Stratejisi ve Uygulama Planı (2012-2016)” hala yayınlanamadı. 20 Nisan 2012 tarihinde açıklanan Belge Taslağı, vizyonunu “Çocuk Hakları Hayalimiz” başlığı altında açıklıyor. Ama ayrıntılı bir irdeleme, söz ile eylem uyumunun olmadığını ortaya koyuyor.

Çalışmalar 13 Ekim 2010’da başlamış; ama bugün, yani 2013 başında hala sonuçlanamamıştır. Söz büyük, adım küçüktür.

Biz bu olguyu daha önce de görmüş ve işaret etmiştik.

Bakanlık, “hayal”ini açıklarken, bunun Türkiye ile sınırlı olmadığını ortaya koymaktadır. Böylece daha ilk adımda sınırları aşmakta. Bunu gönüllü bir örgüt yapabilir; ama kamu kuruluşu, başka ülkelerin egemenlik alanlarındaki çocuklar için hayal kuramaz. Kurarsa bu “boş” olur. Bakanlık, yalnızca ulusal sınırları aşan hayal kurmakla kalmamakta, kendisini uluslararası örgütlerin yerine koymaktadır : “Bu değişim ve dönüşüm, mevcut verili dünya koşullarının aşılmasını içerdiği için bugünü ve geleceği de kapsayan tarih ve medeniyet bakişını taşır.” (s.1) demektedir. Bu kendi çapını aşmaktır.

Tüm uzmanların üzerinde bulunduğu olgu, çocuk hakları alanında ülkemizde başarının tek adımı ve birdenbire gerçekleştirilemeyeceğidir. Bunun için, hedefler kısa erimli ve uzun erimli olmak üzere ikiye bölünmüştür. Kısa erimde, çocukların zararını en aza indirecek önlemler öne sürülürken; uzun erimde köklü çözümlere işaret edilmektedir.

Bugün hapishanelerde ömürleri çürüten “suçlanan” çocuklar, 18 yaşın altında olduğu halde evlendirilen ya da töre cinayetlerine kurban giden kızlarımız, sanayi sitelerinde küçük ciğerleri-dizleri-kulakları yıpranan bedenler, tecavüz kurbanları ve gelecekleri yok edilmiş kuşakların ülkemizdeki varlığını en duyarsız kulaklar bile duydu.

Durum böyleyken, onların sorunlarını başka ülkelerin tarihleri ve medeniyete bakışları ile yargılamaya olanak yoktur. Ülkemizde, çocuklar için yapılacaklar çok şey vardır; bunun başında da sosyal devletin yapması gereken “zorunlu hizmetler” gelmektedir.

Strateji belge taslağında, paydaşların önerilerinin alındığı ve ayrıntılı olarak irdelendiği söylenmektedir. Ama ortada ne bir plan, ne de bir eylem vardır. Bu söylenenler kulak ardı edilmiştir. Yoksa yukarıda saydığımız sorunlarla ilgili iyi niyetli adımların varlığını farketmiş olmalıydık.

Bakanlık, “hayal”ini açıklarken, hükümet programının (yani AKP seçim bildirgesinin) ötesinde, ülke ölçekli genel bir stratejik yaklaşım benimsendiğini belirtmektedir. O zaman “Çocuk Hakları Stratejisi ve Uygulama Planı”nın gerekçelerine göz atarak, hem “siyasal yaklaşımı” ve hem de “boş olup, olmadığı” irdelenmelidir. Belge Taslağı 2.sayfasında gerekçelerini şöylece sıralamaya başlamaktadır :

1. Çocuk hakları stratejisi, nasıl bir dünya istediğimizle ilgilidir.
2. Çocuk sorunu, öncelikle, bugünün dünyasında var olan egemenlik ilişkilerinin yarattığı uygarlıktan kaynaklanan bir sorundur.
3. Her medeniyet en iyisini önce çocuğa vermeyi amaçlamadıkça, dünya çocuklarının sorunları çözülemez ve çocukların güzel bir dünyada yaşama hakları gerçekleşemez.
4. İ.Türkiye Çocuk Hakları Stratejisi ve Uygulama Planı, uzun vadeli ve bütüncül bir medeniyet yaklaşımına ve birikimine sahiptir.

5. Çocuğun iyi olma hali endeksi gereklidir.

6. Türkiye, Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi’ne taraf olan bir ülke olarak çocuğun bütün hakları ve esenliğinin sağlanması için yasal ve idari önlemleri almak amacıyla bu belge taslağını hazırlamıştır.

Bu gerekçelerin ışığında, 10 öncelikli yaklaşım sıralanmıştır (Bakınız : Kutu No.1). Ama bunlar ne sorun ne de hedef odaklıdır. Dolayısıyla bunları bir önceliklemekten çok bir “niyet mektubu” olarak görmek yerinde olacaktır.

Sözler süslü, hayaller geniş ama eylem cılızdır. Sözler süslü, ama özürdür. Bakanlığın adında başlayan bu özürçülük, belge taslağının diline de yansımaktadır. Şöyle ki : Bakanlığın adı, “Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı”dır. Oysa ki, sosyal politika çoğul değildir; çoğul olan hizmetlerdir. Oysa bu hizmetlere yön veren, çatısı altına alan politika tektir. Burada olduğu gibi, “medeniyet” de çoğul olamayacak bir kavramdır. Çeşitli tarih ve üretim ilişkileri dönemleriyle evrelendirilebilse de, kavram olarak tek bir kavramdan söz ediyoruz. Medeniyetleri çoğul olarak alma özürçülüğü Huntington tarafından ortaya atılmış olup; din eksenli bir yaklaşımla zihinleri karıştırmayı denemektedir.

Bu özürçülük yaklaşım, etkilerini uygarlığa bakış açısında da koymaktadır. Çocuk sorunu, “egemenlik ilişkilerinin yarattığı uygarlıktan kaynaklanan sorun” olarak görülmektedir. Bu teknolojiye ve onu üreten kızıp, onu yanlış amaçlarla kullanan insanın sorumluluğunu gözardı etmeye benzer. Uygarlığı düşman bellemek, yakın tarihimizde, dillerden düşmeyen iki karşıt düşünceyi ve bu iki karşıt düşüncenin ideolojik köklerini anımsatmaktadır. Bu düşüncelerden biri Mehmet Akif Ersoy’a aittir ve medeniyeti tek dişi kalmış canavar olarak nitelemektedir. Diğer düşünce ise Mustafa Kemal Atatürk’e aittir ve çağdaş uygarlık düzeyini, ulaşılması gereken en önemli hedef olarak tanımlamaktadır. Türkiye, 23 Nisan 1920’de kurulduğu dakikadan başlayarak hep “daha iyisini yapmaya, daha ileri gitmeye ve geri kalmamaya” çalışmıştır. Bunu yaparken de, bir ayağı uluslarda, bir ayağı evrenselde olmuştur. Kendi kültürünü yüceleştirmiş (fetişleştirmemiş); çağdaş olan ne varsa onu öğrenmek için dünyanın öteki ucuna gitmeyi göze almış ve bugüne değin geri bırakılmışlığının sorumluluğunu başkalarına yıkmamıştır.

Bunun yanı sıra, Belge Taslağı, kısır bir “medeniyet” algısına sahiptir. “Çocuk haklarının yorumlanmasında, medeniyet değerleri olan, dil, inanç, ahlak, adalet/hukuk, iyilik,

Çalışan Çocuklar Vakfı Fotoğraf Arşivi 2008, Velittin Kalinkara.

* Prof.Dr., Fişek Enstitüsü Çalışan Çocuklar Bilim ve Eylem Merkezi Vakfı Genel Yönetmeni ve Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümü - İş Hukuku ve Sosyal Güvenlik Anabilim Dalı Öğretim Üyesi

Çalışan Çocuklar Vakfı Fotoğraf Arşivi 2008, Mehmet Çakır.

doğruluk, güzellik/estetik, temel değerlerdir.” (s.5) Belge, medeniyet (uygarlık) kavramının bunlarla sınırlı sanmaktadır. Bu medeniyet değerlerinin, dokunulmaz olduğu ve bir toplumdaki ötekine farklılık gösterdiği iddiası da başka bir yanılgıdır. Ek olarak, bu algı ve yanılgı, “çocuğa saygı” anlayışı ile bağlantılandırılmaktadır. Bütün bunlar, strateji belgesine yön verecek olan “medeniyet değerleri” olarak nitelendirilmektedir.

Belge taslağı, yeterince işlenmemiş, nasıl belirleneceği açıklanmamış kavramlar içermektedir. “Çocuğun iyi olma endeksi” bunlardan biridir.

Çocuğun iyi olması hiç kuşkusuz önemlidir. Belge Taslağı bunu gerekçelendirmektedir. Çocuğun büyüme ve gelişme sürecine toplumsal katılımı, potansiyellerini gerçekleştirme ve bunun izlenmesi gereklidir. Bunun için bir endeks oluşturmak istenmektedir. Çocuğun iyi olma endeksi için şu sekiz alanda oluşturulan göstergelerden yararlanılması amaçlanmaktadır :

- ▲ Maddi durum
- ▲ Sağlık
- ▲ Eğitim
- ▲ Ev ve çevre koşulları
- ▲ Güç koşulları ve güvenlik
- ▲ Katılım
- ▲ Sosyal ilişkiler
- ▲ Öznel iyi olma hali.

Bu endeksin bütüncül bir bakışa olanak verdiği öne sürülmektedir. Oysa yöntem bilimsel (metodolojik) yönden bu sayılanlar, eşit değerlere sahip ölçüler olmadığı gibi, her bir göstergenin kendi içinde puanlandırılması için de daha ileri çalışmalara gerek vardır. Burada bir endeksten çok, çocu-

ğun iyi olma halini etkileyen etmenlerin art arda sıralanması vardır. Bu olsa olsa, bir raporun içindekiler bölümünü oluşturabilir. Bu endeksin, “uluslararası çalışmalar ile karşılaştırılmalı veriye olanak tanıdığı” öne sürülmektedir. Oysa ki, bu endeks, Bakanlık tarafından icat edilmiş olup, uluslararası planda bir karşılığı bulunmamaktadır. Ulusal düzeyde ise 224 sayılı Sağlık Hizmetlerinin Sosyalleştirilmesi Hakkında Kanun ile benzeşiklik göstermektedir. “Sağlıkta iyi olma hali” kavramı, 1961 tarihli bu Yasa’da ele alınmaktadır. Yasa’nın girişinde, “bedensel, ruhsal ve sosyal iyilik hali”nden söz edilmektedir. Bakanlık, sunduğu bu endeksin bütün özüllüğüne karşın, ondan büyük bir beklenti içerisinde. Neredeyse, Strateji ve Uygulama Belgesi’nin Başarı Karnesi olarak algılanmaktadır. Belge Taslağı’nda bu beklenti şöyle açıklanmaktadır : “Çocukların gereksinimlerinin uygulanabilir ve talep edilebilir bir hak olarak tanımlanabilmesi açısından, stratejinin hayata geçirilebilmesi, ölçme ve değerlendirme, izleme ve denetleme çalışmaları için önemli ve belirleyici bir sistem görevini yerine getirecektir. Türkiye, çocukla ilgili güvenilir, karşılaştırılabilir veri, bilgi ve gösterge oluşturacak sistemi kurarak, bu stratejinin uygulamaları için değerlendirme kılavuzları oluşturacaktır.” (s.4)

Ne yazık ki, “Çocuğun İyi Olma Hali” gibi berrak olmayan bir başarı ölçütüne dayanılarak yapılandırılan hayaller “boş” olmasa da, uygulayanların “eli boş” kalacaktır. Hayal kurmak iyi bir şeydir; gelişmenin tetikleyicisidir. Ama boş hayal, insanı boşuna yorar ve bir adım öteye götürmez.

Her ne kadar bu Belge Taslağı’nın AKP ve hükümet programından bağımsız olduğu öne sürülseyse de, davranış biçiminde büyük bir benzerlik vardır. Belge Taslağı’nda söz ve eylem birliği bulunmamaktadır. “Bu Strateji Belgesine, BM Çocuk Hakları Sözleşmesi’nin temel ölçütü olan çocuğun yüksek yararı ... ilkeleri yön verecektir.” (s.4) denilmesine karşın, bugün hapisanelerde özgürlüğünden yoksun bırakılan çocukların % 90’ı henüz suçlu değildir. Mahkemelerinin sonuçlarını hapisanelerde beklemekte ve çocukluk yıllarını tüketmektedirler. Buna karşın BM Çocuk Hakları Sözleşmesi, “suçlanan” çocukların özgürlüklerinin asıl olduğunu, yine Belge Taslağı’nda belirtildiği gibi, “... yaşaması, yetiştirilmesi ve gelişiminin sağlanmasını ve katılımını” temel ilke olarak benimsemektedir.

Yine Belge Taslağı’nda, “çocukların sağlıklı büyüyecekleri, iyi bir eğitim alacakları, güç koşullarda kalmaları durumunda korunacakları ve ayrılacak kaynak ve gerçekleştirilecek hizmetlere erişebilecekleri ülke ölçekli bütüncül bir Çocuk Koruma Sistemi’nin gerçekleşmesine yönelik genel amaçları ve somut eylemleri içermektedir. Strateji ile temel haklara saygı denetimi uygulaması için yeni yapılar ve yaklaşımlara öncülük edilecektir. Bu strateji belgesi, Türkiye’nin çocuk haklarını koruma ve geliştirme amacıyla ortaya koyduğu iradenin somut ifadesidir” denilmektedir (s. 4). Bunu okuyan,

ÖNCELİKLER

Birinci Türkiye Çocuk Hakları Stratejisi ve Uygulama Planı, çocuk hakları odaklı uygulamaları için 10 öncelikli yaklaşımı şu şekilde belirlemiştir :

1. Çocuk haklarının yasal düzenlemelerle kabulü ve BM Çocuk Hakları Sözleşmesi’nin fiilen kalkmış bulunan 17., 29. ve 30.maddelerine konulmuş çekinmelerin kaldırılması,
2. Yasalarda kabul edilen ilke ve ölçütleri uygulamaya dönüştürecek kurumsal yapıların oluşturulması ve var olanların güçlendirilmesi,
3. Sorumlu kuruluşlarca ulusal çocuk politikalarının faaliyet, uygulama ve eylem planlarının bireyin, toplumun ve devletin katılımıyla hazırlanması ve gerçekleştirilmesi,
4. Çocuk hakları politikaları ve uygulamaları konusunda kamuoyunda bilinç ve duyarlılık oluşturulması,
5. Çocuk hakları politikaları ve uygulamalarından sorumlu kurum ve kuruluşların yaklaşımlarının gelişti-

rilmesi; bütüncül, disiplinler arası, çok sektörlü ve eş güdümlü çalışma anlayışının karar ve uygulama birimlerinde güçlendirilmesi,

6. Ulusal çocuk politikaları ve faaliyet planlarına dayalı uygulama programları hazırlanması ve çocukların ilgili haklardan yararlanmalarının sağlanması,
7. Çocuklara sağlanan hakların korunması ve geliştirilmesi,
8. Çocuk hak ihlalleri karşısında başvuru sisteminin kurulması ve yaygınlaştırılması,
9. Çocuk hakları uygulamalarının bütün süreçlerine çocuk ve yetişkin bireylerin, toplumun, sivil toplum kuruluşlarının, yerel yönetimlerin, üniversitelerin, medyanın ve hükümet kuruluşlarının etkin katılımı ve işbirliği ortamlarının hazırlanması,
10. Çocuk ve yetişkin paydaşlığında etkin uygulama, değerlendirme, denetleme, izleme ve raporlama sisteminin kurulması.

tek başına ve sınırsız bir egemenlik kuran AKP iktidarının 11.yılında olduğumuzu, bu sözlerin tüm seçim beyannamelerinde ve hükümet programlarında rastlandığını anımsamakta ve neden hala sözde kaldığını merak etmektedir. Bu AKP'nin olduğu gibi, 11 yıllık dönemde değişik adlarla karışımıza çıkmış bile olsa ilgili Bakanlığın söz ve eylem birliği içinde olmadığını ortaya koymaktadır.

Belge Taslağı'nda dikkat çeken noktalardan biri de, katılımdan söz edildiğinde "çocuk ve yetişkin birey"lerin yan yana ele alınmasıdır. Bu "Öncelikler" ile ilgili kutumuzda görülmektedir. Tıpkı 4+4+4 formülünde somutlaşan yeni eğitim yasasında olduğu gibi, "çocuk", yetişkinin gölgesinde ve onun tarafından yönlendirilmesi gereken bir "ham madde" olarak görülmektedir. Bağımsız ve gelecek düşünceleri olan bir varlık olarak kabul edilmemektedir. Bunun için de, "yönlendirilmesi" gerekmektedir. Nitekim, çeşitli konularda görüşlerini dile getiren üniversite gençleri de tepki ile karşılanmaktadır. En ağır biçimde özgürlüklerinden yoksun bırakılmakta; üniversiteden uzaklaştırmakta; aşırı güç kullanımıyla yaralamakta; görüşlerinin nasıl ifade edileceğine ilişkin kısıtlamalar, nasıl yetişmeleri ve yetiştirilmeleri gerektiği konusunda "bilgiç"liklerle karşılaşmaktadır. Çocukların "hata yapma" özgürlükleri olduğu bile düşünülmemektedir, yetişkinlerce sayısız hatalar yapılmaktadır.

Belge Taslağı'nın ana temalarını içeren ilk 6 sayfanın ardından gelen 16 sayfa bir çok tekrar içermektedir. Sözgelimi, başlangıç bölümünde, gerekçeler ve önceliklerden söz edilmişken; sonra, iki kez daha stratejik amaçlardan söz edilmektedir. İkinci kısa dönemde atılması gereken adımlar ve hedeflerin sonuçlar, stratejik amaçlar başlığı altında belirtilmektedir. Bu amaçlar şöyle sıralanmıştır :

- ▲ Çocuğa saygı kültürü
- ▲ Çocuğun katılım hakkı
- ▲ Medeni haklar ve özgürlükler
- ▲ Çocuk hakları öğretimi ve bilim, sanat ve spor eğitimi
- ▲ Çocuğun sağlığını ve sosyal güvenliğini sağlamaya yönelik hizmetler
- ▲ Aile ve çocuğa yönelik destek ve özel koruma hizmetleri
- ▲ Çocuk adalet sistemi
- ▲ Çocuk dostu medya.

Stratejik amaçlardan bir kez de, Ek-1'de Strateji Belgesi Uygulama Planı'nda söz edilmektedir. Burada sıralanan amaçların, dizilişi ve içerikleri farklılık göstermektedir.

Belgenin sonuç ve öneriler bölümü ise yalnızca bir sayfanın üçte biridir. Bu bölüm de tekrara düşmekten kurtulmamıştır.

- Sonuç-öneriler bölümünde yeniden vurgulanan, "dünyada çocuk haklarının izlenmesi ve savunulmasına yönelik uluslararası işlev", yazımızın başında çap-aşımı olarak görülmüştü. Aynı biçimde, bakanlık, başka bakanlıkların konusuna giren konuları da "eylem planı" taslağına alarak, bu kez ulusal düzeyde çap-aşımı gerçekleştirmektedir. Şöyle ki :

- ▲ "Çocuk Hakları Öğretimi ve Bilim, Sanat ve Spor Eğitimi", Milli Eğitim Bakanlığı ve Spordan Sorumlu Devlet Bakanlığı'nın yetki alanına girmektedir.
- ▲ "Çocuğun Sağlığını ve Sosyal Güvenliğini Sağlamaya Yönelik Hizmetler", Sağlık Bakanlığı ile Çalışma Sosyal Güvenlik Bakanlığı'nın yetki alanına girmektedir.
- ▲ "Çocuk Adalet Sistemi", Adalet Bakanlığı'nın ve mahkemelerin yetki alanına girmektedir.

Bu saptamalarımız Ek-1 Strateji Belgesi Uygulama Planı'nda "sorumlu kuruluş" olarak çoklukla Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı gösterilirken; "ilgili kuruluşlar" başlığı altında sayılan kurumlar ile yukarıda yazdıklarımız doğrulanmaktadır. Sözgelimi "Toplumsal hayatın bütün süreçlerinde çocuğa saygı anlayışını esas almak" eyleminin, şu kamu kuruluşlarınca yapılması istenmektedir : Milli Eğitim Bakanlı-

Çalışan Çocuklar Vakfı Fotoğraf Arşivi 2009, Mehmet Can.

ğı, Sağlık Bakanlığı, İçişleri Bakanlığı, Adalet Bakanlığı, Yerel Yönetimler. Ülkemizde bir kurumun başka kurumlar için biçtiği görevlerin yerine getirilmediği ve bu tabloların daha yazıldıkları anda işlevsiz kalmaya mahkum oldukları, bir çok deneyimle görülmüştür. Bürokrasi, bir başka bakanlığın kendisini "sorumlu" diğerini "ilgili" gösterdiği eylemleri; "tokmak onun elinde, davul ise benim" yaklaşımıyla yadsıtmaktadır.

Ne yazık ki, bu Belge Taslağı, Türkiye'de (ve dünyada) çocukların yazgısını değiştirebilme gücünden yoksundur. Bunu hala kesinleşmemesinden ve eyleme dönüştürülmemesinden de anlamak olasıdır.

Hep eleştirerek, hep yapılmak istenenleri küçümseyerek de bir yere varılamamaktadır. Bunun için, yazara düşen, somut ve sonuç alıcı hedef göstermektir. Aşılması gereken en önemli engel, yoksulluğun ve işsizliğin bir şiddet aracı olarak kullanılmasının engellenmesidir. Bunun için, "işsizliğin" söz-lüklerden silinmesi anlamına gelen "Tam İstihdam" hedefi benimsenmelidir. "Yoksulluğun" söz-lüklerden silinmesi için, kişilerin, kendi haklarını savunabilmelerinin, örgütlenmelerinin ve seslerini yükseltmelerinin önü açılmalıdır. Tepeden inme önerilerle değil, sorunları yaşayanların "hak"larını savunmaları temelinde "eylem"ler yükseltilmelidir. Ancak böylesi ortamlarda yetişen çocuklar, "yönlendirilmeden" düşünüp davranabilen, hem kısa erimde ve hem de uzun erimde haklarına kavuşabilirler.

1. Asıl işveren, işverenin işçilerini bu şekilde çalıştırma-sına izin vermemeli,
2. Korukluklu çalışma platformu sağlanamayarak 1,82 cm'den daha yüksek çalışmalarda çok emicili halatı olan paraşüt tipi emniyet kemeri kullanılmalı, bu ke-merin bağlanabildiği uygun ankrj noktası ya da ya-tay yaşam hattı olmalı,
3. 2 ncı maddede belirtilen önlemin teknik olarak alınma-sının mümkün olmaması durumunda standartlara uygun geçici iskele kurulmalı,
4. 2 ncı maddede dikkate alınarak çalışma sepeti (plattor-mu) bağlanabilen vinçlerden yararlanılmalı,
5. İşçilerin sağlık durumlarının yükselte çalışmaya uy-gun olduğu, işe giriş ve periyodik sağlık muayeneleri ile belirlenmeli,
6. İşçilerin "meslek eğitim sertifikaları" olmalı,
7. İşçiler iş sağlığı ve güvenliği, yüksekte çalışmada iş sağlığı ve güvenliği vb. eğitimleri almış olmalı,
8. Aşırı düşebilecek malzeme dikte alınarak, tehk-likli bölgeye kimse alınmamalı için fiziki önlem (paravanalarla çevrilmesi gibi) önlem alınmalı ya da aşğıda bir gözccü görevlendirilmeli, alttan kimsenin geçmesine izin verilmemeli,
9. Yukarıda çalışan ve aşğıda bulunan işçiler baret iş güvenliği ayakkabısı, iş elbisesi, iş güvenliği gözlüğü gibi kişisel koruyucu donanımlarını kullanmalıdır.

> Sayfa 23'ün yanıtı

İKİ DAKİKA DÜŞÜN

HES'ler: Tehlikelerimizi Bilelim, Neden Üzülelim

Mustafa TAŞYÜREK*
(mustafatasyurek@fisek.org.tr)

*"Eyvah yine bana hüsrân,
bana yine hasret var,
yine bana esmer günler düştü".
Kayahan*

I SAPTAMALAR

BİR TÜRLÜ DEĞİŞTİREMEDİĞİMİZ YAZGI :

Yılın ilk günlerinde (07 Ocak 2013) yazılı ve görsel basın "Türkiye Taşkömürü Kurumu'nun Kozlu Müessesesi'ne ait kömür ocağında (ani) metan gazı (boşalması) patlaması sonucu oluşan göçükte(?) 8 işçi hayatını kaybetti"(1).

Bir önceki yılın [SGK 2011 yılının] iş kazaları ve meslek hastalıkları istatistiklerine bakıldığında [Tablo 1 ve Tablo 2] rakamlar gidişatın iyi olmadığını gösteriyor.

Tablo 1 -

5510 sayılı kanunun 4-1/a maddesi kapsamındaki aktif sigortalıların iş kazası ve meslek hastalığı sonucu ölümlerin ölüm sebeplerine göre dağılımı

Ölüm Sebebi	2007	2008	2009	2010	2011
İş Kazası	1.043	865	1.171	1.444	1.700
Meslek Hastalığı	1	1	0	10	10
Toplam	1.044	866	1.171	1.454	1.710

Kaynak: SGK 2011 İstatistik Yıllığı

Tablo 2 -

5510 sayılı kanunun 4-1/a maddesi kapsamındaki aktif sigortalıların sürekli iş görmezlik sebebinin iş kazası ve meslek hastalığına göre dağılımı

Sürekli İş Görmezlik Sebebi	2007	2008	2009	2010	2011
İş Kazası	1.550	1.452	1.668	1.976	2.093
Meslek hastalığı	406	242	217	109	123
Toplam	1.956	1.694	1.885	2.085	2.216

Kaynak: SGK 2011 İstatistik Yıllığı

Ülkemizde ne yazık ki **iş kazası** sonucu ölümler ve **sürekli iş görmezlik**'ler dikkati çekecek bir şekilde artmaya devam ediyor. Kayahan'ın dediği gibi eyvah yine "iş sağlığı ve güvenliği çalışanlarına" **esmer günler düşüyor**.

YA HES'LERDEKİ KAZALAR :

Samsun'un Çarşamba İlçesi'nde (08.01.2013 tarihinde) Gökçeçakmak Barajı'nda özel güvenlik görevlisi 26 yaşındaki Murat T. ile 28 yaşındaki Fuat B., güvenlik kulübesinde teneke içinde yakıtıkları mangal odunundan zehirlenerek öldü(2). Bu arada hayatını kaybeden Fuat B.'ün, aynı yerde çalışan ağabeyi Osman B.'ün rahatsız olması nedeniyle **ağabeyinin yerine nöbete** kaldığı öğrenildi(3). İş kazaları açısından 2013 hiç de iyi başlamadı.

* Kim. Müh., İş Sağlığı+İşletme Yönetimi Bilim Uzmanı
Çalışma Bakanlığı Eski İş Güvenliği Müfettişi (1978-1985)
İş Güvenliği Uzmanı (A Sınıfı Sertifikalı)
Fışek Enstitüsü Çalışan Çocuklar Bilim ve Eylem Merkezi Vakfı Denetim Kurulu Üyesi

Geçen senede de durum farksızdı: 15.05.2012 tarihinde Giresun'un Dereli İlçesi Kızıltaş Köyünde bir **HES inşaatında** toprak kayması meydana geldi. 4 işçi hayatını kaybetti. Bir işçi ağır yaralandı. Ölen işçilerden birinin (6 aydır) **sigortasız** çalışan 16 yaşında bir **çocuk/genç** (Eren E.) olduğu ortaya çık(mış)tı(4).

HES'lerde ciddi kazalar olabili. Örneğin; 17 Ağustos 2009, (Sibirya'nın Yenisei Irmağında) Sayano-Shushenskaya Hidroelektrik Santralindeki (bir ünite de ki teknik bir arıza sonucu yapılan bakım sırasında oluşan) kazada 75 kişi öldü, 85 kişi yaralandı, 40 ton trafo yağı Yenisei nehrine karıştı(5) !

Resim 1(a,b) – HES'de kelebek vana ve patladığı yer

Hidroelektrik Santralinde Vana Patladı: 4 ölü, 2 yaralı (18.03.2008)(6)

Kahramanmaraş'ın Andırın ilçesinde Körsulu Çayı üzerine Emirler Köyü yakınlarında kurulum aşamasındaki Karaçayırı Regülatörü ve Değirmenüstü Hidroelektrik Santralindeki (HES) dev su borusuna monte edilen vananın patlaması sonucu 4 işçi öldü, 2 işçi yaralandı. HES'teki türbinlere bağlanan dev borulara monte edilen vana (19.03.2008) 07.30 sıralarında patladı. Şiddetli suyun patlattığı, montajı devam eden dev vana devreden çıkınca tazyikle akan su işçileri çevreye savurdu. Vananın monte edildiği dikey tünel şeklindeki alana anında 10 metre yüksekliğinde su birikti. İşçiler çarpma ve boğulma sonucu hayatını kaybetti(6).

Resim 2 – Dip savak kapağının patlaması sonrası(8)

İki Kardeş Göksu Nehri'nde Boğuldu (16.09.2011)

16 Eylül 2011 tarihinde akşam saatlerinde (16.30) Adana- Kozana bağlı Marangeçili köyü Gökdere Ayıcık mevkii Göksu ırmağı kenarında **piknik yapan bir ailenin** yüzme-serinlemek için Göksu ırmağına giren oğulları Zaffer D. (18) ve Naif D.(12) (iddiaya göre) **aniden artan/ yükselen sulara kapılarak** hayatlarını kaybetti(7).

Baraj İnşaatında Kapak Patladı (24.02.2012)

24.02.2012 tarihinde; ADANA'nın Kozan İlçesi'ne bağlı Ergüsu Köyü yakınlarında, Göksu Irmağı üzerinde ki Gökdere Köprü Barajı kapağının patlaması nedeniyle baraj havzasında çalışan işçilerden bazıları suya kapıldı. Meydana gelen facia 5 işçinin ölümüne, 5 işçinin ise kaybolmasına neden oldu⁽⁹⁾.

Resim 3 – Su yatağına yapılan geçit

Eşi ve Bebeği Gözü Önünde Azgın Sulara Kapılıp Boğuldu (19.12.2012)

19 Aralık 2012 tarihinde Muğla'nın Dalaman İlçesi'ne bağlı Gürelyik Köyü'nde, 7 aylık bebeği Ceylin Ş.'i bezle sırtına bağlayıp üç gün önce kiraladıkları eve eşya taşıırken, üstünden geçtiği (taze) ahşap köprüde dengesini kaybeden 37 yaşındaki eşi Bircan Ş. ve bebeğinin gözü önünde sulara kapılan Mehmet Ş.,⁽¹⁰⁾ cenaze töreninde olayı şöyle anlattı: "Taze Köprüden ilk ben karşıya geçtim. Su seviyesi yaklaşık 70 - 80 santimetre civarındaydı. Hemen ardından eşim sırtında kızımızla birlikte geliyordu. Geri döndüğümde geçtiğimiz köprünün altında suyun bir anda .. yaklaşık 2,5 - 3 metre yüksekliğe ulaştığını gördüm. Hanım suyun aniden yükselmesini görünce başımı döndü, ne olduysa sersemledi düştü..."

Önemli Bir Yanılgı : Kendisini elektrik santralının yaktığını sanıyor

Çal Deresi üzerinde Hidroelektrik Santrali (HES) bulunduğu ve kendisini elektrik santralının yaktığını kaydeden Mehmet Ş., "(santralden dereye kontrolsüz) su salındı, orada yaklaşık 2 saat içerisinde en az 3, 4 sefer su bir çoğalıyor 2,5 - 3 metre yükseliyor, sonra suyu bir kesiyorlar su seviyesi 60 -70 santimetreye düşüyor .. (eşim ve kızım

Resim 4 – Trabzon Araklı-Çankaya arası tarihi köprü.

bu nedenle suya düştü ve öldü) en sevdiğilerimi gabbırdım gitti, ah, gitti (Mehmet Ş.) diyor ve santral işletmecilerine kızgınlığını belirtiyor.^(11,12)

HES'lerin yapım aşamasının çok tehlikeli olduğu gibi, devreye alma ve işletme aşamasında da ciddi riskleri vardır. HES inşaatı ve işletmesi ilk seferde doğrunun yapılması gereken işler arasındadır. Çünkü kötü sonuçlar çalışanları etkilediği gibi toplumun da ciddi şekilde canını acıtabilir.

Acaba Mehmet Ş.,yi "elektrik santralını mı yaktı, yoksa bu coğrafyada yaşanan toplumun güvenliği mü yaktı ! Ya da her ikisi de birden mi ? Basına yansıyan resim ve video görüntülerine bakıldığında yaklaşık bir yıl önce yıkılan köprünün/geçitin yerine yapılan (taze) köprünün her iki yanında tutunacak bir korkuluğun olmadığı görülüyor.

Yetiştigi köyde, beldede ya da mahallede (belkide çocuğundan itibaren yıllarca) korkuluğu olmayan köprüden, geçitlerden geçenler, çalışma hayatında da yaptıkları platformun veya köprünün yanına yeterli sağlamlıkta korkuluk yapmayı alışkanlık haline getirmedikleri anlaşıyor.

Yaptıkları köprünün yanlarına korkuluk yapılsaydı büyük bir olasılıkla Bircan(lar) ve Ceylin(ler) düşüp suda boğulmayacaktı Mehmet(ler)in bağı yanmayacak, belki de HES'leri işletenleri suçlamayacaktı.

[HES'lerde iş kazaları için Bkz: Mehveş Evin, 1 Mayıs'ta HES ölümleri, 01.05.2012 Milliyet⁽¹³⁾]

BASKANLAR DA DÜŞER

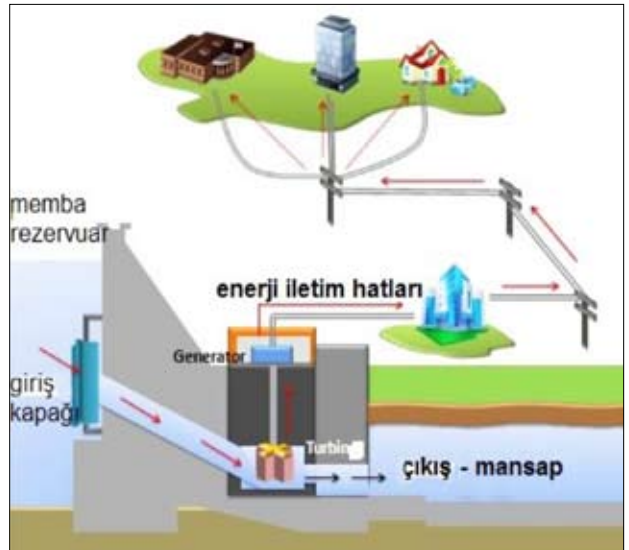
Gürcistan Cumhurbaşkanı (Mihail Saakaşvili)'nin, (23.12.2012 tarihinde) bir gezi dönüşü küçük bir derenin üzerindeki iki kişinin sığmadığı yaklaşık dört metre uzunluğundaki tahta köprüden (iki görevlinin bir ağaç birer ucundan tutarak oluşturduğu korkuluğa tutunarak) geçerken temkinli adımlarına rağmen ayağı kaydı (oluşturulan korkuluğun bir ucu öndeki görevlinin elinden çıkmasıyla) ve dereye düştü^(14,15). Hakikat bazen çok basit ve çok yalındır [EÖ]⁽¹⁶⁾.

II GENEL BİLGİLER

Hidroelektrik enerji, suyun potansiyel enerjisinin kinetik enerjiye dönüştürülmesiyle sağlanan bir enerji türüdür. Suyun üst seviyelerden alt seviyelere düşmesi sonucu açığa çıkan enerji, türbinlerin dönmesini sağlamakta ve elektrik enerjisi elde edilmektedir. Hidrolik potansiyel, yağış rejimine bağlıdır.

4628 sayılı Elektrik Piyasası Kanunu çerçevesinde

- ▲ Özel sektöre gerçekleştirilen projeler'in (2011 Mart Ayı İtibariyle)(DSİ, 2011) Genel Toplamı 1595.
- ▲ İşletmedeki HES'lerin sayısı (2011 Ocak Ayı İtibariyle, EPDK, 2011) 212 adet.
- ▲ İnşaatları Devam Eden HES'lerin sayısı ise (2011 Ocak Ayı İtibariyle, EPDK, 2011) 525'dir⁽¹⁹⁾.

Şekil 1- Konvansiyonel Hidroelektrik santrali ⁽¹⁷⁾

Şekil 2- Dere ve küçük nehirlere kurulan HES(18)

Bazı HES'lerde bir veya birkaç derenin suyu (DSİ tarafından belirlenen miktarlardaki can suyu ve balık geçidine bırakılan su dışında kalanlar) bentler, regülatörler vb. su yapıları ile toplanır, enerji tünelleri, çelik, cam takviyeli polyester (CTP), HDPE vb. borular'la (hidrolik potansiyel kazandırmak için) kilometrelerce uzağa, tepelerin, dağların, vadilerin diğer tarafına taşınır. Su'ların alındığı yer ile HES'den çıkan suyun döküldüğü su yatağı arasında kalan yerdeki su miktarı ve HES'den çıkan suyun aktığı dere veya ırmağın su debisi mevsime, hava durumuna ve aşağıda belirtilen diğer durumlara göre gün içerisinde defalarca değişebilir.

[Bir Hidroelektrik Santralinde Santralin üretimden çıkması veya tekrar üretime geçmesi ile ilgili bir olayın tanımı'na (gerçek) bir örnek : Saat 09:06'de ... TM(Trafo Merkezi) enerji kesintisi ve Hat Fiderinde Toprak arızası nedeniyle hat koruma rölesi ..., Generatör 1 ve Generatör 2 koruma rölesi ... sinyallerinden Ünite 1 ve Ünite 2 servis harici oldu . Saat 09:09'de enerji alındı. Gerekli kontroller yapıldı. Röle arıza sinyalleri resetlendi. Saat 09:25' de ünite 2 servis, saat 09:30 Ünite 1 servise alındı.]

Baraj'dan (bent'den) cebri boruyla 110 m³/saniye su alarak 27 megavat (MW) elektrik üreten bir HES, tam kapasitede çalışmasına rağmen barajın üstten taşmaması – yapıya zarar vermemesi (beklenmedik bir felakete neden olmamak için (Resim 5 ve 6'da görüldüğü gibi 07.01.2013) barajın radyal kapağının su yatağına 134 m³/saniye su bırakmaktadır.

Hatta bölgeye yağın aşırı yağış ve/veya eriyen kar suyuna bağlı olarak – doğal beklenen nedenlerle gelen kapasitesinin dolması ile 1000 m³/saniye su bırakmak zorunda kalmaktadır.

Bazen iletim hatlarındaki arızalar ya da periyodik bakımlar, ya da TEİAS tarafından herhangi bir bildirim sonucu HES'ler üretimi durdurmakta, su depolama olanağı olanlar (baraj, bent) belirli bir süre can suyu ve balık geçidinden yasal olarak bırakılması gereken suyun dışında su bırakmamaktadır. Hatta yapısı uygun olan bazı HES'ler "Elektrik Yük Tevzi Merkezlerini'nin (sekonder frekans kontrolü vb gerekçelerle) yük al (belirtilen miktarda elektrik üret), yük at (belirlenen miktarda üretimi düşür) emri ya da kumanda-

Resim 5- Radyal kapak açılmadan önce

Resim 6 - Radyal kapak çok az açıldıktan 5 dakika sonrası

sı ile santrallardan su yataklarına günün belli saatlerinde ani su verilışı veya azaltışı olabilir.

III UYARILAR

Hidroelektrik Santralleri (HES'ler) Tehlikeli mi?

Hidroelektrik santraller bend, regülatör veya baraj yapılarıyla, üzerine kurulu oldukları akarsuya etki eden tesisler olduğundan, bazı potansiyel tehlikeleri de beraberinde getirebilir. Güvenliğiniz için sizlere hidroelektrik santraldaki olası tehlikeler ve bunlara ilişkin uyarılarda bulunarak daha güvende olmanızı sağlamak istiyoruz.

Güvenliğiniz için !

Baraj ve hidroelektrik enerji tesislerine yaklaşmak tehlikelidir. Bu nedenle, güvenliğinizi için barajlara, bentlere, regülatörlere, su yapılarına, hidroelektrik santrallerine ve onları çevreleyen su yollarına yaklaşmayınız ⁽²⁰⁾.

Görevliler sizi göremez !

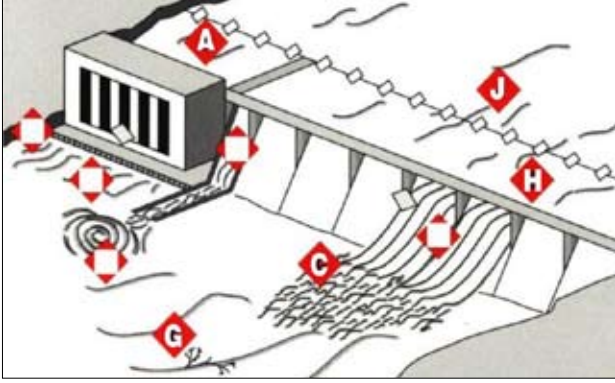
Baraj / regülatör tesisleri ile yönetim birimi birbirlerinden (bazı tesislerde 15 -20 km, hatta daha fazla) uzaktır ve uzaktan(da) kumanda edilirler. Bu yüzden görevliler baraj / regülatör ve su yatağında(ki ani) değişiklikleri göremeyecekleri için herhangi bir tehlike anında sizi fark edemezler.

Santral çalışanları suyun akışını kontrol etmek, gündüz veya gece elektrik ihtiyacındaki değişime göre tesisi çalıştırmak ve durdurmak için baraj (su yapılarının) kapaklarını, türbin giriş vanalarını defalarca açar veya kapatırlar. Bunun sonucu olarak su seviyesinde ve su akışında tehlike teşkil edecek değişimler olur. Su, sizin görünse bile aniden tehlikeli yükselme ve dalgalanma gösterebilir, hızla akabilir. Üstelik tüm bunlar herhangi bir uyarı olmaksızın çok hızlı ve sık gerçekleşebilir.

Hızlı akan su gözle görülmeyen tehlikeli türbülans ve güçlü alt akıntılar oluşturur. Bu değişimler yakınında bulunanlar için boğulmaya, sürüklenmeye, çarpmaya, yaralanmaya veya ölüme sebep olabilir.

Bu gibi durumlardan korunmak için özellikle baraj ve hidroelektrik tesislerinin su çıkışındaki, üstündeki, yakınındaki su alanlarından uzak durunuz.

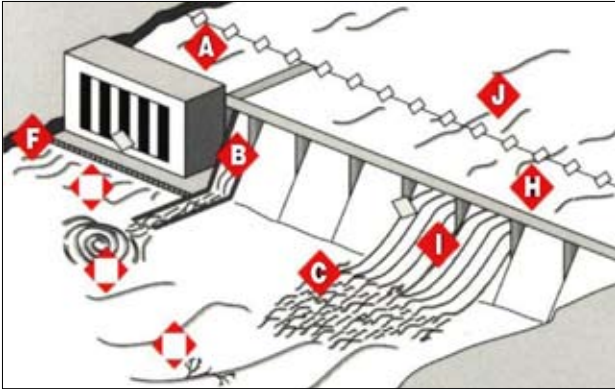
Tehlikeli Noktalar⁽²⁰⁾

Şekil 3 –Tehlikeli noktalar

1) Tesise gelen su tarafında (memba)

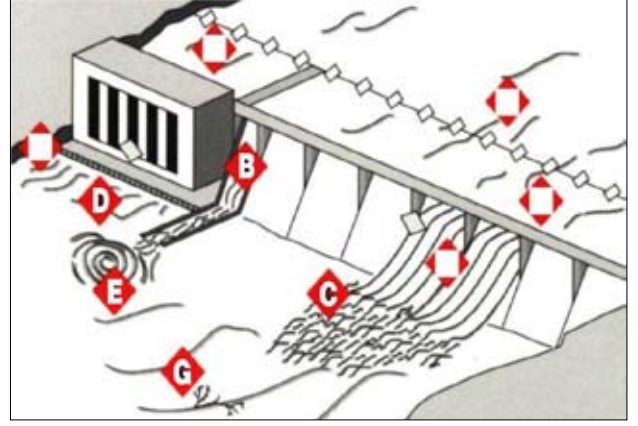
- A- Hızlı değişimlerin, türbülans (burgaç) ve akıntıların oluşabileceği nokta
- C- Baraj / regülatör kapaklarının üzerinde ve çıkışında güçlü beklenmedik akıntılar
- G- Su altındaki gizli tehlikeler
- H- Açık savaklar (suların döküldüğü açıklıklar) barajın / regülatörün üzerinden görülmeyebilir
- J- Barajın yakınlarında oluşan buz, çoğunlukla ince ve güvensizdir.

Şekil 4- Tehlikeli noktalar

2) Tesiste

- A- Hızlı değişimlerin, türbülans (burgaç) ve akıntıların oluşabileceği nokta
- B- Baraj kapaklarından ani su tehlikesi
- C- Baraj / regülatör kapaklarının üzerinde ve çıkışında güçlü beklenmedik akıntılar
- F- Baraj / regülatör yapısında ve kıyısında kaygan yüzeyler
- H- Açık savaklar (suların döküldüğü açıklıklar) barajın / regülatörün üzerinden görülmeyebilir
- I- Barajı / regülatörün üstünden ve içinden geçen sürüklenen parçalar, molozlar, döküntüler
- J- Barajın yakınında oluşan buz, çoğunlukla ince ve güvensizdir

Şekil 5- Tehlikeli noktalar

3) Tesisten çıkan su (mansap)

- B- Baraj kapaklarından ani su tehlikesi
- C- Baraj / regülatör kapaklarının üzerinde ve çıkışında güçlü beklenmedik akıntılar
- D- Otomatik jeneratörlerden gelen ani türbülanslı tahliyeler
- E- Savakların altında aldatıcı ters akımlar, girdaplar
- G- Su altında gizli tehlikeler

Hidroelektrik tesislerinin etrafında önlemler :

- Sizi korumak için konulan güvenlik işaretlerine, tel örgü sınırlarına, bariyerlere uyunuz
- Barajın ve santralin su çıkış yönündeki su yatağı durgun ve kuru görünse bile uzak durunuz
- Bir barajın ve santralin su çıkış tarafında asla durmayınız. Aniden değişen su seviyesi ve su akışları sizi bir anafurun içe çekebilir
- Güvenlik işaretleri, bariyerler, tel örgülere güvenli bir mesafede durunuz
- Su yollarının kenarlarından uzak durunuz çünkü kenarlar kaygan olabilir ve bastığınızda ayağınızın kaymasına sebep olabilir.
- Akış halindeki suda yürümeyiniz, suya dalmayınız.
- Şayet su seviyesinde veya akış hızında artış fark ederseniz su yolundan derhal uzaklaşınız.

Her zaman dikkatli olun !

Hidroelektrik santral, bend ve baraj yakınında su yatağına girmek, yüzmek, balık avlamak, hayvan yıkamak vb. can emniyeti bakımından tehlikelidir. Siz barajı veya elektrik santralini göremeseniz bile nehir yatağındaki su seviyesi aniden artabilir. Değişen akışlardan kaynaklanan potansiyel tehlikelerin farkında olmak ve santrallerin ve barajların yakınındaki sulardan uzak durmak çok önemlidir. Bu alanların güvensiz olduğunu unutmayınız.

AŞIRI TEHLİKE

SANTRALDAN SU YATAĞINA (DEREYE) HERHANGİ BİR UYARI OLMADAN ANİ VE SEL GİBİ SU GELEBİLİR

•UZAK DURUN

TEHLİKE

•SU YAPISI (REGÜLATÖR) ÇIKIŞI

•DERE YATAĞINDAN UZAK DURUN

Çocuklarınızı koruyun !

Hidroelektrik santralleri çevresini dinlenme ve eğlence alanı olarak kullanmayınız. Çocuklarınıza baraj / regülatörlerin bulunduğu hidroelektrik santraller ve onları çevreleyen su yollarından uzak durmayı ve güvende kalmayı öğretiniz, onları yalnız bırakmayınız ^(21,22).

Başımıza İcat Çıkarma !

Devir icat çıkartma devri⁽²³⁾. Ayrıca; Irmakların, dere-lerin ve evlerin önünden geçen kanalların üzerine yapılan köprülere, geçitlere, platformlara en az 90 cm yüksekliğinde, her yönden gelebilecek 100 kg'lık bir kuvvete dayanacak korkuluklar yapı(tır)ılmalıdır.

Yolların, kaldırımların, geçit olarak kullanılan yerlerin kenarında 122 cm'den daha fazla düşülebilecek bir boşluk var ise (yerel yönetimler, işyerleri veya o mülk sahibi tarafından) standartlara uygun korkuluk(lar) yaptırılarak **güvenlik kültürü** yaygınlaştırılmalıdır.

Resim 7- Korkuluk örneği

Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı'nın İş Müfettişleri sayıları ve riskleri hızla artan HES'leri yapım (çalışan çocuk emeğine ve hatta canına mal olan) ve işletme aşamasında daha sık denetlenmelidir. Bu denetimlerde, İş Sağlığı ve Güvenliği Kanunun 11 nci maddesinde belirtilen; (HES'ler) "iş ekipmanı ile çevre şartlarını dikkate alarak meydana gelebilecek acil durumları önceden değerlendirerek, çalışanları ve çalışma çevresini etkilemesi mümkün ve muhtemel acil durumları belirler ve bunların olumsuz etkilerini önleyici ve sınırlandırıcı tedbirleri alır. Acil durumların olumsuz etkilerinden korunmak üzere gerekli ölçüm ve değerlendirmeleri yapar, acil durum planlarını hazırlar vb." hükmünün beklenen düzeyde karşılanıp karşılanmadığını belirlemelidir.

Su yapısında (baraj, bent, regülatör) hangi aralıklarla (periyotlarla) denetim gerçekleştirilecek, izleme ve ölçüm için (Titreşen telli piyezometre, Harici çökme röperi, Su seviye sensörü, Termometreli deformasyon ölçer, Ekstenso-metre, Derz şekil değişim, Sabit referans röperi, V-savak akım ölçer, Inclometre, Gerilim Ölçer gibi) hangi baraj kontrol sensörleri (enstrümantasyon) bulunacak ve kullanılacak. Bu enstrümanların bakım ve kalibrasyonları hangi sıklıkta yapılacağı ve denetim sonuçları değerlendirileceği DSİ ve ÇSG Bakanlığı yönetmelikler veya tebliğ'lerle belirlenmelidir.

Vahim olaylarla karşılaşılması için Radyo ve televizyonlarda Devlet Su İşleri (DSİ), Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı, EPDK gibi resmi ya da dernek ve vakıf gibi sivil toplum kuruluşlarınınca hazırlanan veya hazırlatılan HES'lerin bulunduğu nehir, dere gibi su yollarının civarında yaşayan halkı olası tehlikeler ve alınabilecek önlemler konusunda bilgilendirici ve eğitici nitelikteki kamu spotları televizyon ve radyolarda yayınlattırılmalıdır (Bkz: 8/8/2012 tarih ve 2012/45 sayılı Kamu Spotları Yönergesi).

III

HERKESE BİR GÖREV DÜŞÜYOR

Üzerinde HES'lerin kurulduğu ırmak ve dere yataklarında; HES'lerden kilometrelerce uzaklarda halkın (eskiden beri) piknik yapma alışkanlığı olduğu yerlerde ve yerleşim birimlerinde olağan akıştan çok fazla miktarda su geldiğini bildiren siren, anons gibi ışıklı ve sesli uyarı sistemler kurulabilir. Bunu kim talep edecek, kim kuracak, kim bakım ve onarımını yapacak?

DSİ tıpkı karayollarının yol kenarlarına konulan trafik uyarı işaretleri gibi (aynı kalitede) güvenlik levhalarını; halkın ırmak ve dere kenarlarına yaklaşma, balık tutma, suya girme vb. olasılığı olan yerlere koymalıdır.

HES işleticileri; tesislerinden etkilenebilecek bölgedeki öğrencileri, kuruluşları kısaca halkı hazırlatacakları kısa filimler, broşürler, kitapçıklar ve afişlerle güvenlik kültürünü arttıracak bilgilendirme ve uyarı görevlerini yerine getirebilir.

TEİAŞ'ın yeni yapılan bir yüksek gerilim iletim hattının devreye alınma, elektrik verme öncesinde radyo veya yazılı basın aracılığı ile duyurduğu, ya da "denizcilere ve balıkçılara duyurulur" cümlesi ile biten Meteoroloji Genel Md. (vb). denizlerdeki hava durumunu bildiren raporları gibi – topluma- uygun araçlarla duyurulur yapılabilir.

Herkesin başkalarını uyarmak gibi, topluma bir vefa borcu var. Biz bu borcumuzu Dergimizde yazdığımız yazılarla yerine getiriyoruz. Ya siz ? Yalnızca bu yazıyı okumuş olmak yeter mi?

Kaynakça:

- <http://www.hurriyet.com.tr/gundem/22308858.asp>
- <http://www.hurriyet.com.tr/gundem/22315345.asp>
- <http://www.turkiyegazetesi.com/haberdetay.aspx?HaberID=560945>
- <http://www.focushaber.com/hem-16-yasinda-hem-sigortasiz--h-138228.html>
- <http://www.milliyet.com.tr/default.aspx?aType=HaberDetay&Kategori=yasa m&ArticleID=507783&Date=21.03.2008>
- <http://en.rian.ru/russia/20100817/160229361.html>
- <http://www.hurriyet.com.tr/gundem/18756522.asp>
- http://www.dha.com.tr/dhaalbumdetay.asp?kat=19657&page_number=21
- <http://www.ihf.com.tr/baraj-kapagi-patlama-suruyor-250931-haber>
- <http://www.haberartiturk.com/Haber/uydu-yapan-buyuk-ulke-insanina-kopru-yapamadi.html>
- <http://www.haberler.com/cal-deresi-nde-bogulan-anne-ve-bebegi-topraga-4187897-haber/>
- <http://www.bugun.com.tr/son-dakika/cal-deresi-nde-bogulan-anne-ve-bebegi-topraga-verildi-haber-129739>
- <http://cadde.milliyet.com.tr/2012/12/31/YazarDetay/1534687/1-mayis-tahes-olumleri>
- <http://www.hurriyet.com.tr/planet/22219487.asp>
- <http://www.trthaber.com/haber/dunya/gurcu-lider-dereye-dustu-68274.html>
- <http://www.hurriyet.com.tr/yazarlar/22162019.asp>
- <http://cangrier-m.com/machines/index.htm>
- <http://practicalaction.org/micro-hydro-power-3>
- http://www.imo.org.tr/resimler/dosya_ekler/d8c5e9986a1c41b_ek.pdf?dergi=260
- http://www.ferc.gov/industries/hydropower/safety/guidelines/signage/report/_Safety_Signage_Report.pdf
- http://www.opg.com/pdf/watersafe_eng.pdf
- http://www.akenerji.com.tr/_UserFiles/File/Surdurulebilir/HES%20akenerji%20brosur%20AKKUR.PDF
- http://www.dha.com.tr/hisarciklioglu-devir-icat-cikartma-devri-icatci-cocuklar-yetistirin_408208.html

Mavi Tuna Anadolu Topraklarında

Erdoğan BOZBAY

Sevgili Tuna;

Büyük dedenlerin Romanya'dan anımsadığı son karedir Tuna. Hemen, hemen Avrupa'da dolaşmadığı ülke kalmayan bu yorgun nehir, son bir gayretle Karadeniz'e ulaşmanın telaşı içindedir Köstence'de. Gençliğinde her türlü çılgınlığı yapmış, ömrünün son demlerini sürmekte olan, bir ayağı çukurdaki insanlar misali boynu bükük masumu oynamaya soyunmaktadır. Her şeye rağmen büyüleyiciliğinden hiçbir şey kaybetmediği, hala sayısız, şiire, türküyeye konu oluşundan bellidir.

İlk gençlik yıllarına adım attığımız günlerde bizden önceki kuşağın (aynı türküyü annemden de duymuşluğum var) söylediği bir türkü/marş vardı. Aradan onca yıl geçmesine rağmen zaman, zaman dilime dolanır durur.

**Tuna nehri akmam diyor,
Etrafımı yıkmam diyor,
Şanı büyük Osman Paşa
Plevne'den çıkmam diyor.**

Kastamonu'da Gagavuz bir opera sanatçısından dinlediğim, büyük dedenin de çok iyi bildiğini sandığım, o güzelim türküyü de unutamam.

**"Oglan oglan kalk gidelim
Tuna boylarında koyun güdelim."**

Ya, Nazım Hikmet'in dizelerinden notalara aktarılmış şu ezgiye ne dersin...

**Gökte bulut yok, söğütler yağmurlu,
Tuna'ya rastladım suları çamurlu
Hey, Hikmet'in oğlu, Hikmet'in oğlu
Tuna'nın suyu olaydın,
Karaorman'dan geleydin
Karadeniz'e döküleydin
Mavileşeydin
Geçeydin Boğaziçi'nden
Başında İstanbul havası
Çarpaydın Kadıköy'de iskeleye...**

Atalarımızın, bir film karesi gibi beyinlerine kazınan Tuna görüntüleri neden onları yaşamları boyunca bırakmadı? Mezara bile birlikte gömüldüler sanki. Karadeniz'e dökülen Tuna da peşlerini bırakmamış anlaşılan. Çamurundan, toprağından, kirinden pasından arınmış, mavileşerek Kadıköy iskelesinde Anadolu topraklarıyla öpüşmüş olmalı. Anadolu'ya duyulan yüzyılların özlemi, bu kez su-

yun öte yanına yönelmiş, Tuna'da, Dobruca'da, Silistre'de somutlaşmış. Bu zavallı muhacirlerin (göçmenlerin) kadeğinde hep doğduğu topraklara özlem çekmek varmış anlaşılan. İnsan sormadan edemiyor. Bundan beş altı yüz sene önce Anadolu'da, en yakın il merkezini bile görmemiş, değil Tuna'yı, köyünden geçen dere dışında hiçbir akarsuyun adını dahi duymamış insanlar, nasıl oldu da Balkan'ları, Deliorman'ı, Dobruca'yı, Tuna boylarını vd. yurt edindiler. Acaba ne acılar, ne çileler çektiler. Oralarda kök salabilmek için ne diyetler ödediler. Şu an Anadolu'da adı yada soyadı, Tuna, Tunalıoğlu, Tunalı, Göktuna, Zorlutuna, Öztunalı, Akartuna, Gürtuna, Büyüktuna, Mavituna, Tunaboynu vb. olan sayısız insan yaşıyor. Neden bu soyadlarını aldılar? Oysa hepsinin belki de Anadolu'dan hatta Orta Asya'dan getirdiği boy, aşiret adları, aile lakapları vardı.

Sevgili Tuna, işte bu nedenle adın, biraz da aile tarihimizin özeti gibi oldu. Köklerini unutmaman, arayıp sorman, bulman, öğrenmen, sorgulaman için. Bir başka neden de yüzlerce yıl yaşadıkları toprakları yurt bellemiş, Anadolu'ya, anayurda döndükten sonra da, ölünceye kadar geldikleri yerleri bir kez daha dünya gözüyle görebilme hayaliyle yaşayan atalarımıza vefa borcu ödemek istedik. Madem ki onlar Tuna'yı bir daha göremeden öldüler, madem ki bizim de oraları adım, adım gezip görme şansımız yok, o halde biz de Tuna'yı Anadolu'ya getirelim, bu topraklarda akıtalım istedik. Ve bunun sonucu olarak 8.kasım 2011 den bu yana, yaşam denen güzelim vadiye akışını sürdürmekte sin sevgili Tuna. Suyun duru, bereketin bol, yolun uzun, sağlık, şans, huzur, mutluluk hep yanı başında olsun, seninle birlikte akıp gitsin.

Sen vadinde usul, usul akarken bir de türkü tutturursan ora havalarından hepimizi mutlu edersin sevgili mavi Tuna, hem de çok mutlu edersin...

**Tuna'nın suyu olaydın
Karaorman'dan geleydin
Karadeniz'e döküleydin**

Mavileşeydin

**Geçeydin Boğaziçi'nden
Çarpaydın Kadıköy'de iskeleye**

.....

Kadıköy iskelesine çarpmakla kalmadın sevgili Tuna, oradan İzmit'e, derken Eskişehir'e, Kayseri'ye ve giderek cumhuriyetin başkenti Ankara'nın yüreğine dokundun, hem başkentin, hem de bizlerin...

Son Türk adasıydı: Adakale, (Resim, <http://tr.wikipedia.org/wiki/Adakale> adresinden alınmıştır.)

Tuna Nehri'nin incisi "Budapeşte" (Resim, <http://www.cnnturk.com/fotogaleri/yasam/gezi/2010/06/28/tuna.nehrinin.incisi.budapeste/8486.10/index.html> adresinden alınmıştır.)

İş Sağlığı Güvenliği Eğitimi: Ne Zaman Başlamalı? Veya Nereden Başlamalı?

Betül GÜRLER*

Sağlıklı yaşamak için her şeyden önce sağlık güvenli kavramlarının içselleştirilmesi gerekir. Su içer gibi, konuşur gibi, yürür ya da koşar gibi, tehlikeleri sezme ve önlemlerini almayı da bilinçaltımızın bir parçası haline getirmemiz gerek. Bu kolay mı? Değil. Hele belirli bir yaşa geldikten sonra hiç kolay değil.

“Ağaç yaşken eğilir” atasözünü, eğitimin çok erken yaşlarda başladığını anlatmak için kullanırız. Ama eğitimde çocuğa neler vermeli; neyi içselleştirmesini beklemeliyiz? İşte bu noktada çok farklı görüşler ve politikalar ortaya çıkmaktadır.

Yaşadığımız dönem bilgi toplumu olarak adlandırılır. Bilgi toplumu çiftçiden öğretmene, ev kadınından engellilere ve çocuklara kadar toplumun her kesimini; devlet veya belediye hizmetlerinden sanayinin rekabet gücüne kadar; kentleşmeden inovasyona kadar toplumun her konusunu, etkinliğini ve her sektörü kapsayan bir kavramdır. Bu tanımdan yola çıkarsak; toplumda iş sağlığı güvenliği bilincini oluşturmak, yaygınlaştırmak ve bir kültür olarak sürdürmek de bilgi toplumunun sorun alanıdır. Her toplumsal dönemde olduğu gibi bilgi toplumunda da eğitimin önemi göz ardı edilemez. Eğitim sistemi, okul yoluyla toplumun kültür mirasının aktarılması, bireylerin toplumsallaşması, yenilikçi ve değişimeyi sağlayıcı birey yetiştirme gibi işlevleri yerine getirir. Eğitimin bu temel işlevleri artık yalnızca örgün eğitim kurumlarında değil yaşamın her alanında geçerli hale gelmiştir veya bilgi toplumu olmak için gelmelidir. Yaşam boyu eğitim kavramı da bilgi toplumuna geçilmesiyle birlikte literatüre katılmış ve bireyin yaşamını ilgilendiren her türlü mesleki ve meslek dışı konuda sürekli eğitimden söz edilmeye başlanmıştır. Bu bağlamda iş sağlığı ve güvenliğinin bir kültüre dönüşebilmesi için iş sağlığı ve güvenliği eğitimine küçük yaşlarda başlamak gerektiği taraflarca (politikacılar, İSG profesyonelleri, sosyal taraflar, eğitimciler, vd.) kabul edilmektedir.

İş sağlığı ve güvenliğinin toplumsal yaşamının bir parçasına dönüşmesi kendiliğinden gerçekleşecek bir süreç değildir. Bunun için uygun politika ve stratejiler geliştirilmeli ve yaşama geçirilmelidir. İş sağlığı ve güvenliği uygulamalarında önemli yol almış olan Avrupa Birliği ülkelerinde de, iş sağlığı güvenliği eğitimlerinin okul öncesinden başlayarak bireylerin iş ve özel yaşamlarının her alanına yaygınlaştırıldığı görülebilir. Birlik üyesi ülkelerde bu kapsamda hangi uygulamaların gerçekleştiği konusunda Avrupa Birliği İş Sağlığı ve Güvenliği Ajansı'nın (EU- OSHA) yayınladığı bir raporda incelemeye değer, ayrıntılı bilgiler yer almıştır. 2004 yılında “İş Sağlığı ve Güvenliğinin Eğitimin Temeline Yerleştirilmesi: Okul Eğitimi ve Mesleki Eğitimde İyi Uygulamalar” adıyla yayımlanan raporun amacı yalnızca iyi örnekleri sunmak değil, AB düzeyinde eğitime iş sağlığı güvenliğini katmak için uygun sistematik stratejiler geliştirmek olarak açıklanmıştır. Okullardan ve diğer eğitim kuruluşlarından uygulayıcı ve araçları, politika belirleyenleri ve sosyal ortakları hedefleyen raporda belirlenmiş bir eğitim

ve öğretimin önleme ve koruma kültürünü güçlendirecek önemli bir etmen olduğu vurgulanmıştır. Dile getirilen temel anlayışa göre geleceğin işgücünün sağlık ve güvenliği, bugün eğitime iş sağlığı ve güvenliğini katmakla mümkündür. İş sağlığı ve güvenliği eğitime çalışma yaşamından önce, okullarda ve mesleki eğitim kurumlarında başlanması gerektiği bu raporun temel çıkarımlarından biridir. Öne çıkan diğer iki temel nokta da aşağıdadır:

– İş sağlığı ve güvenliği eğitimi eğitim sisteminin bir bileşenine dönüştürmek; okullarda, diğer eğitim kurumlarında ve işyerlerinde sağlık ve güvenlik kültürünü geliştirmek için çocuklara ve gençlere sağlık ve güvenlik tutum ve davranışları kazandırmak anlamına gelmektedir.

– Çocukları ve gençleri iş sağlığı ve güvenliği açısından çalışma yaşamına hazırlamak ve eğitimcileri ve öğretmenleri geliştirmek için özel olarak tanımlanmış işlevsel hedefler gereklidir.

Aslında eğitim politikaları, Avrupa Birliği düzeyinde ikincil bir alandır. Başka bir anlatımla, eğitim her üye devletin kendi karar ve sorumluluk alanıdır. Birlik düzeyinde tek ve ortaklaştırılmış bir politika uygulanması beklenmez. Buna göre, iş sağlığı ve güvenliğinin eğitim sistemine katılmasını sağlayacak tek ve ortak bir politikadan söz edilemeyeceği için, Birlik düzeyinde bu konuda “uygun” politika terimi kullanılmıştır. 2003 yılında “İş Sağlığı ve Güvenliğinin Eğitime Katılması: Yarının Çalışanları” ismiyle Roma’da gerçekleştirilen toplantıda onaylanan Roma Bildirgesi uygun politika konusunda yol gösteren bir belgedir. 2004 yılında yayımlanan raporda da tek tek üye ülkelerde bu konuda ne yapıldığını sistematik bir yaklaşımla sınıflandırarak tanıtmıştır. Üç temel yaklaşım temelinde (bütünsel yaklaşım, ders programı yaklaşımı, iş ortamının durumu yaklaşımı) yapılan sınıflandırmada 36 iyi uygulama değerlendirilmiş ve 14 farklı uy-

Resim, www.google.com/imgres?imgurl=http://akiza.com/images/ohsas-18001-is-sagligi-guvenligi-dokumentasyon adresinden alınmıştır.

* Fişek Enstitüsü Çalışan Çocuklar Bilim ve Eylem Merkezi Vakfı Gönüllüsü.

Resim, <http://www.google.com/imgres?imgurl=http://ec.europa.eu/commission/adresinden/alınmıştır>.

güvenlik ayrıntılarıyla açıklanmıştır. 14 uygulamanın her biri için: projenin ana noktalarına ve tanıtımına, uygulamanın arka planına, amaçlarına, etkinlik alanlarına, sonuçlarına, yaşanan sorunlara, başarı ve/veya başarısızlık alanlarına, aktarılabilirliğine ve projeye ilgili ayrıntılı bilgi için iletişime geçilecek kişi veya kurumların iletişim bilgilerine yer verilmiştir. Ülkemizde de iş sağlığı ve güvenliği kavramıyla ve eğitimiyle tanışma yaşının çalışmaya başlama yaşına kadar uzamasının gecikme anlamına geldiğiyle ilgili saptamalar düşünüldüğünde EU-OSHA tarafından hazırlanan bu raporda yer verilen örneklerin incelenip değerlendirilmesinin önemli olduğu söylenebilir.

İş sağlığı ve güvenliğini örgün ve yaygın eğitim ortamlarına yaygınlaştırma hedefine kararlılıkla yürüyen Avrupa Birliği'nde, EU OSHA'nın bu konuda yapılan çalışmalarla ilgili 2011 yılında yayınladığı başka bir rapor da, "Risk Eğitimi Vermeleri İçin Öğretmenlerin Eğitimi: Öğretmen Yetiştirme Programlarına İş Sağlığı ve Güvenliğinin Katılması" başlıklı belgedir. Eğitimde ve okullarda iş sağlığı ve güvenliğinin yaygınlaştırılmasında öğretmenlerin büyük rol oynayacağı ön kabulü ile bu kez üye ülkelerde öğretmenlerin kendi eğitim veya meslek yaşamlarında iş sağlığı ve güvenliğiyle tanışmaları ve eğitimlerine yansıtmaları için ne tür uygulamalar yapıldığı anlatılmıştır. Örnekler yukarıda anılan diğer yayındakine benzer bir sistemle sunulmuştur. Bu raporda okullarda risk eğitimi destekleyecek temel başarı etmenlerinin aşağıdaki özellikleri taşıması gerektiği belirtilmiştir.

- Öğrencilerin ve personelin kendi güvenliklerine olumlu katkı yapabilecekleri bütünsel okul yaklaşımı uygulamaları,
- Müdürün ve belirlenen çekirdek/merkez personelin katılımı, desteği, liderliği ve güdülenmiş öğretmenler,
- Öğrencilerin, velilerin, öğretmenlerin, okul yöneticilerinin, sosyal tarafların ve yerel makamların temsilcilerinin katılımı,
- Eğer mümkünse uygun ve yenilikçi eğitim araçlarının ücretsiz sağlanması,
- İş Sağlığı ve güvenliği yetkililerinin okulları bu konuda desteklemesi,
- İş sağlığı güvenliği ve eğitim profesyonelleriyle diğer ilgili tarafların her düzeyde işbirliği,

- İş sağlığı güvenliği ve eğitim yetkililerinin kabul ettikleri uyumlu, birbiriyle ilişkili stratejiler,
- Sürecin başarısı ve geçerliliği için yasal uygulamalarla desteklenmesi gerekliliği.

Bu özellikler yalnızca AB üyeleri için değil, iş sağlığı ve güvenliğini bütünsel bir bakış açısıyla ele almak ve eğitim sistemine katmak isteyen diğer ülkeler için de temel ölçütlerdir ve yol göstericidir. Bu açıdan, yukarıda adı geçen raporlar ülkemizde İSG kültürünü yaygınlaştırmak ve sürdürmekten sorumlu tüm resmi ve sosyal kurum ve taraflarca değerlendirilmelidir. Zira İş Sağlığı ve Güvenliği Kanunu'nun da yürürlüğe girmesiyle tüm tarafların özellikle de politika oluşturan ve uygulayan kurumların sorumlulukları daha da belirginleşmiştir.

EU OSHA'nın iş sağlığı ve güvenliğinin yaygınlaştırılmasını destekleyen başka bir etkinliği de, "Öğretmenler için NAPO" girişimidir. NAPO Konsorsiyumu ile birlikte ilköğretim öğrencilerine temel sağlık ve güvenlik bilgisi aşılamayı hedefleyen bu projeye öğretmenlerin çevrimiçi erişebilecekleri çeşitli eğitim yardımları yapılmaktadır. 7 - 11 yaşları arasındaki çocukları hedef alan projede, EU-OSHA'nın iş sağlığı ve güvenliği hakkındaki iletileri çocuklara çizgi film karakteri NAPO aracılığıyla aktarılmaktadır. Okullarda iş sağlığı ve güvenliği eğitimi yaygınlaştırmak için eğitim araçlarını ücretsiz sağlama gereğinden yola çıkılarak, anılan NAPO filmlerinin öğretmenlere ücretsiz sağlanacağı da ayrıca belirtilmelidir.

Bütün bunlar, "sağlığı ve güvenliği" benimseyen bir toplum oluşturma için ön koşullarından birini bize gösteriyor. Bu durum önemli ve gerekli bir ilk adımdır ama asla tek başına yeterli olamayacaktır. Yalnızca çocukları eğiterek, iş sağlığı güvenliği kültürü ile yoğrulmalarını sağlayarak, işyerlerinde iş sağlığı güvenliğinin sağlanacağını düşünürsek, boşa hayal kurmuş oluruz.

Bu bilgilerle donanmış kuşakların, işyerlerinde çalışmaya başladıklarında, öğrendiklerinin tersiyle karşılaştıklarında ne yapacaklarını da hayal etmemiz gerekir. Atasözlerini sıralamaya devam edelim: "Doğru söyleyen dokuz köyden kovarlar". Çocuklara hak aramayı ve bunun için örgütlenmeyi de öğretmeliyiz. Onların işyerlerinde, öğrettiklerimizi uygulamak istediklerinde iş güvencelerini sağlayabilmeli

ve iş teftiş sistemini de bu gereksinimlere yanıt verecek biçimde düzenlemeliyiz.

"Güven ürkek bir kuş gibidir" derler. İlkokuldan başlayarak, iş sağlığı güvenliği eğitimi vererek yetiştirdiğimiz gençlerimizi, yaşamda yapayalnız ve öğretilenlere ihanet edenlerle baş başa bırakırsak, bir daha bize hiç güvenmezler. O zaman da, iş sağlığı güvenliğini sağlamak boş bir hayal olur.

Kaynaklar:

- BALAY, R., "Küreselleşme, Bilgi Toplumu ve Eğitim", Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi, yıl: 2004, cilt: 37, sayı: 2, 61-82
- EU-OSHA, "Mainstreaming Occupational Safety and Health into Education: good practice in school and vocational education" <http://osha.europa.eu/en/publications/reports/313>
- EU-OSHA, "Training teachers to deliver risk education - Examples of mainstreaming OSH into teacher training programmes" http://osha.europa.eu/en/publications/reports/trainers-training-risk-education_TE3111358ENN
- "İlköğretim Okullarında Çizgi Film İle Güvenlik ve Sağlık Eğitimi" http://egitimajansi.com/ilkogretim/ilkogretim_okullarinda_cizgi_film_ile_guvenlik_ve_saglik_egitimi.html (11 Eylül 2012)

Abdullah Baştürk Edebiyat Ödülleri'nde 10.Yıl

Türkiye'nin sendikal yaşamında önemli bir yeri olan, bir çok ilkler imzasını atan ve ölümünün üzerinden 20 yıl geçmesine karşın hala saygı ve sevgiyle anılan Abdullah Baştürk'ü bu yıl da hep birlikte andık.

10 yıldır Anma Etkinlikleri, edebiyat ödülleri ile başka bir anlam kazanıyor. Türkiye'de köy edebiyatı alanında büyük bir birikim olmasına karşın, işçi edebiyatı alanında pek az eser bulunmaktadır. Ama 10 yıldır verilen Abdullah Baştürk Edebiyat Ödülleri, hem bu eksikliği dikkat çekti; hem de yarışmaya katılan ve övgüye değer bulunan yapıtlar aracılığıyla bir birikim yarattı. Ödülü koyan Abdullah Baştürk ailesini ve Genel İş Sendikası'nı; seçici kurul üyelerini ve emekleriyle yarışan sanatçıları kutluyoruz.

Ödül yazmanı Tuncer Uçarol, şu basın bildirisiyle sonuçları açıkladı :

Genel-İş ve DİSK eski Genel Başkanı Abdullah Baştürk (29 Mayıs 1929 - 21 Aralık 1991) anısına, Baştürk ailesi ve DİSK/Genel-İş Sendikası'yla birlikte bu yıl onuncusu düzenlenen yarışma sonuçları belli oldu.

Yarışmaya katılan roman, öykü, şiir, anı, yaşamöyküsü, günce, röportaj, oyun, deneme kitapları arasında (Yönetmelik gereği ödül sıralaması, tür sınırlaması yoktur), Remzi İnanç, Özgen Seçkin, Vecihi Timuroğlu, Tuncer Uçarol, Şiir Erkök Yılmaz'dan oluşan seçici kurulca yapılan değerlendirmelerde, oy çokluğu ile,

- **Adil Kurt'un "Emeğin Çukurovası"**,

- **Dürsaliye Şahan'ın "Hikâye Hırsızı"**,

- **Hüseyin Akyüz'ün "Yağmurda Kuş Sesleri"**

adlı öykü kitapları ödüle değer görülmüştür.

Anma ve ödül töreni Ankara'da;

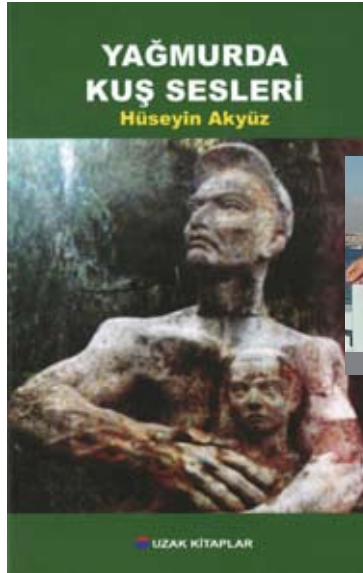
- 24 Aralık 2012 Pazartesi günü saat 18.30 - 20.00'de Cumhuriyet Kültür Merkezinde, - 25 Aralık 2012 Salı günü saat 16.00 - 21.00'de Çankaya Belediyesi Çağdaş Sanatlar

Merkezinde yapılacaktır.

Ödül verme gerekçeleri:

- **"Emeğin Çukurovası"**: Hızla kentleşen ülkemiz içinde artık pek tanımadığımız ırgatlar, çeltik yükleyicileri, briket işçileri, kum ocağı çalışanları, taşçılar, ayrıca kentlerdeki lağım ve inşaat işçileri, hurda toplayıcıları... Karın tokluğuna, hatta ölümüne çalışan onların öyküleri... Çukurovalı yoksul kesimin Toroslardan günümüze ağın kırsal söz varlıklarıyla çeşitli yönlerden başarıyla anlatılıyor... İşçilerin, yoksulların da bir solukta okuyacağı, doğrudan yüreğe işleyen öyküler...

- **"Hikâye Hırsızı"**: Erkekler, töreler, cemaat tarafından ezilen, köylerimizde köle gibi yaşayan 'ev ve aile işletmesi emekçileri'nin en önemlisi olan kadınlarımız... Sigortası, ücreti, güvencesi, özgür-

lülüğ olmayan, kişiliklerini, özgürlüklerini elde etmeye çalışan / çalışmayan kadınlar kitapta yedi öyküde süssüz bir dille anlatılmış: Hizmetçi kadının sigortalı olma çabası... Londra'ya kaçak işçi olarak giden ailelerde kadının, kız çocuk-

Hüseyin Akyüz

larının durumu, sığınmacı olma çabaları... 2068 yılının makineleşmiş ve "Dünya Büyük Patronlar Hükümet Meclisi" yönetimindeki işyerlerinde, robotlarda bile işini yitirme korkusu, aşırı çalışmayı özendiren göz boyayıcı ödül düzenekleri, insanca yaşama duyguları ve başkaldırıları... "Bunları ben de yazarım" gibi görünen, son derece anlaşılır, inandırıcı, yeri geldiğinde alaysamalı öyküler...

- **"Yağmurda Kuş Sesleri"**: Kentlerdeki dar gelirli işçi aileleri anlatılıyor... Babaları ölmüş eş ve çocukların, iç ezen, felaketlere açılan anıöyküleri: Çalışan dul kadınların özverili dünyaları... Gurbete giden babasını her gün bekleyen küçük çocuk... Emekçi baba ölünce dağılan aile, kötü yollara düşen kızlar... Üvey babalar... İçkici ve işsiz

babaların çocuklarının eve para yetiştirmeye zorunlu yaşamları... Ayrıca, sıkıntılı işyerlerini ferahlatan ehlikeyf bir insan... Hüzünlü, etkili, zaman zaman şiirsi anlatımlarla örülü bu öykülerde, kentlerde hayata tutunmaya çalışanların dünyaları haber veriliyor okuyuculara...

Gelecekte emek tarihimize de kaynaklık edecek kitaplar.

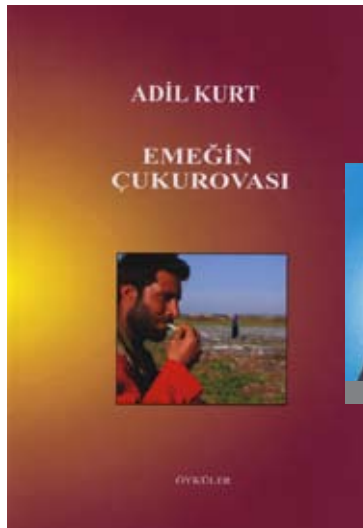
Abdullah Baştürk Anma Etkinliklerinin bir parçası olan Edebiyat Ödülleri'nin verildiği Ödül töreni 21 Aralık 2012 tarihinde Çağdaş Sanatlar Merkezi'nde yapıldı. Geniş bir katılımın olduğu törende, salonu çoğunlukla işçiler dolduruyordu. Bu hem Abdullah Baştürk'ü anma açısından, hem de işçi edebiyatına verilen destek açısından çok önemliydi.

Bir panelin ardından yapılan törende sunucu Hasan Uysal ve konuşmacılar DİSK ve Genel İş Sendikası Genel Başkanı Erol Ekici ve Çankaya Belediye Başkanı Bülent Tanık'tı.

Hasan Uysal, Ayvalık Bergama arasındaki fıstık çamlarından söz ederken, bizi kentlerin kargaşasından çıkarıp doğaya götürdü. Eskiden fazla para etmeyen fıstıkların, artık Avrupa'ya ihraç edildiğini ve köylünün bu fıstık çamlarından büyük paralar kazandığını anlattı. Yolu olmayan ancak at sırtında ulaşılan 14 köye artık yollar yapıldığını, eli para tu-

Dürsaliye Şahan

Adil Kurt

Abdullah Baştürk'ün Yaşam Öyküsü

29 Mayıs 1929'da Yalova'da, Dağıstan göçmeni bir ailenin çocuğu olarak dünyaya geldi. Ortaokulu maddi güçlükler nedeniyle yarıda bıraktı. Gençlik yıllarından başlayarak, değişik iş kollarında çalıştı. 1955 yılında İstanbul Belediyesi'nde tesisatçı olarak işe girdi. 1961 yılında yeni kurulan İstanbul Belediyesi Fen İşleri Sendikası'na üye oldu ve ilk genel kurulunda genel sekreterliğe seçildi. Aynı yıl, işçileri kıskırttığı gerekçesiyle, tutuklandı ve 42 gün cezaevinde yattı. Sendikasının ulusal sendikaya dönüşmesi ve Türkiye Genel Hizmetler Sendikası (Genel İş) adını almasından sonra, bu sendikanın Genel Başkanlığına seçildi. 1963 yılında kısa bir süre Türkiye İşçi Partisi'ne (TİP) üye oldu.

1963 yılında Bursa belediye işçileri, onun önderliğinde, 274-275 sayılı yasaların çıkmasından sonra, ilk yasal genel grevi gerçekleştirdiler. 1964 yılında Türk-İş Konfederasyonu Yönetim Kurulu üyeliğine seçildi. 1966 yılında, Çorum Belediyesi'nce işten çıkarılan 72 temizlik işçisinin "Yalınayak Yürüyüşü"nde başlarındaydı. Bu yürüyüş, hem eylem biçimi olarak ve hem de aldığı olumlu sonuçla, kendisinden sonrakilere örnek olmuştur. Eylem, işçilerin işe alınmasıyla sonuçlandı. Bu kazanım, sadece Çorum'lu temizlik işçilerinin bir kazanımı olmakla kalmamıştır. Anayasal düzenin, yasalarla verilen çalışma özgürlüğünün, sendikal hakların korunması mücadelesini yükseltmiş ve yüceltmıştır. 1967 yılında, yine Abdullah Baştürk'ün önderliğinde, Manisa temizlik işçilerinin grevine ve "Anayasa Yürüyüşü"ne ve daha bir çoğunun eylemlerine ve haklarını almalarına da cesaret vermiştir.

Abdullah Baştürk
(29 Mayıs 1929 – 21 Aralık 1991)

kayla (Genel-İş, Petrol-İş, Yol-İş, Deniz Ulaş-İş) birlikte, Konfederasyon yönetim kurulunu eleştiren "Dörtler Raporu"na imza attı. Bu yüzden sendikası geçici olarak Türk-İş'ten ihraç edildi. Türk-İş içinde muhalefetini sürdürdü ve 1976 yılında Genel-İş Sendikası, Türk-İş'ten ayrılarak, DİSK'e geçti.

1977 yılında yapılan genel kurulda Devrimci İşçi Sendikaları Konfederasyonu (DİSK) Genel Başkanlığına ve bir süre sonra da Uluslararası Kamu Görevlileri Konfederasyonu (PSI) Yönetim Kurulu üyeliğine seçildi. Faşistlerin 16 Mart 1978'de İstanbul Üniversitesi'nde gerçekleştirdiği katliamdan sonra DİSK'in başında "Faşizme İhtar Eylemi"ni gerçekleştirdi. 1979 ve 1980 yıllarındaki 1 Mayıs kutlamaları nedeniyle yargılandı. 1980 yılında yeniden DİSK Genel Başkanlığı'na seçildi.

12 Eylül 1980 darbesinden sonra sendikalar kapatıldı ve "Anayasal Düzeni Yıkma (TCK madde 146)" iddiasıyla "DİSK Davası" olarak anılan ünlü davada idam istemiyle yargılandı. Dört yıl cezaevinde kaldı ve beraat etti. Bu yargılanma sırasında, "Siz benim ancak ceketimi asabilirsiniz" sözüyle anıtlı. Bu yargılanma sürecinde yaptığı savunmalar, Türkçe ve İngilizce olarak "Sendikacılık Yargılanıyor : Abdullah Baştürk'ün Savunması" adı altında kitaplaştırılmıştır.

1985 yılında Avrupa Sendikalar Konfederasyonu (ETUC), DİSK'i üyeliğe kabul etti ve Abdullah Baştürk de ETUC Yönetim Kurulu Üyeliği'ne seçildi. Bu görevi 1991 yılındaki ölümüne kadar sürdürdü. 1987 yılında, daha önce bir kez Nelson Mandela'ya verilen İsveç Sendikal Hareketi Özgürlük Ödülü'nü aldı.

1987 yılında Sosyal Demokrat Halkçı Parti'den (SHP) milletvekili seçildi. 1990 yılında aynı partiden milletvekili arkadaşlarıyla (Fehmi Işıklar vb) birlikte ayrılarak Halkın Emek Partisi'ni (HEP) kurdu. 1991 yılında, bu partiden ayrılarak, Askeri Yargıtay Kararı ile yeniden kurulmasına izin verilen DİSK'in başına geçti. Yoğun tartışma ve çekişmelerin yaşandığı, yeniden kuruluş çalışmaları sırasında, rahatsızlık geçirerek, 21 Aralık 1991'de yaşamını yitirdi. Zincirlikuyu Mezarlığı'nda yatmakta ve her yıl mezarbaşında Anma Toplantısı düzenlenmektedir.

Abdullah Baştürk, 1969 yılında Cumhuriyet Halk Partisi'nden (CHP) Yozgat ve 1973 yılında İstanbul Milletvekili oldu.

1971 yılında, Türk-İş içerisinde yer alan dört sendi-

(Muzaffer Oruçoğlu, Zeynep Uyanık, Semiha Boybek, Hüseyin Tancan Kale'nin çalışmalarından derlenmiştir).

tan köylülerin otomobiller aldığını ve yaşam standardının yükseldiğini anlattı. Ama bu yeni yaşam düzeninde artık atlara gerek kalmamıştı. Köylü onlara kıyamamış ve doğaya salmıştı. Orta anadolu'da yılki atı denilen ve ölüme terk edilen bu atlar, Ege'de bol besin ve güzel doğanın yardımıyla özgür ve yabani bir yaşam tutturmuşlar, sürüler halinde yaşamaya başlamışlardı. O kadar güzelleşmişlerdi ki, yeleleri rüzgarda dalgalanıyor, duruşlarıyla sanki masal kitaplarındaki tanrıçaları andırıyorlardı. İşte özgürlük böyle bir şeydi. İnsanı güzelleştiriyordu. Örgütlü yaşam onları tehlikelere karşı koruyor ve özgürleştiriyordu. İşte örgütlenme böyle bir şeydi.

Çankaya Belediye Başkanı Bülent Tanık Ödül Töreni'nde konuşurken.

İki DİSK eski Genel Başkanı yanyana : Abdullah Baştürk (solda) ve Kemal Türkler

Hasan Uysal'ın mikrofona davet ettiği Çankaya Belediye Başkanı Bülent Tanık, yılki atı metaforunu geliştirerek, konuşmalara ayrı bir boyut ve renk kattı. Tanık, doğu anadolu'da, kış gelince yaşlı atlarına bakma gücü olmayan köylünün onları doğaya bıraktığını; eğer kışı atlatabilir, kurtlardan kendini kurtarabilir de, köye dönebilirse, ölene kadar ona bakma görevini üstlendiğini anlattı. Yılki atı denilen bu ölüme terk edilen atların tekmelerinden başka bir silahları yoktu. Çetin doğa koşullarında, birarada yaşama tutunmaya çalışırlar, kurtlar çevrelerini sardığında da kafa kafaya verip arka bacaklarıyla tekmeler savurmaya başlarlarmış. Kurtların boğazlarına sarılmasını önlemek için, canlarını kurtarmak için ve yaşama tutunabilmek için, tekmelerinden ve birlikteliklerinden başka güvenecekleri bir şey yokmuş. Tüm canlılar için kafa kafaya vermek, örgütlenmek kurtuluş demek... Tanık bize bunu "yılki atı" metaforunda bir kez daha anlatmış oldu.

Abdullah Baştürk gibi ömrünü örgütlenmeye ve işçi dayanışmasına adanmış bir işçi sınıfı önderini anma etkinliğinde bu konuşmalar, salonu dolduran Genel İş Sendikası işçileri tarafından heyecanla alkışlandı. Fonda Abdullah Baştürk fotoğrafları, önde işçi öyküleri anlatarak onu yaşatanlar ... 10.Yılında bu edebiyat etkinliği, Baştürk'ü anmanın ve anımsamanın ne güzel bir aracı oldu. Emegi geçenlere teşekkür ediyor, başarılı bulunan yazarları da kutluyoruz.

Ödül alanlar ve verenler bir arada Çağdaş Sanatlar Merkezi'nde.

İKİ DAKİKA DÜŞÜN

Tehlikeyi Tanıyalım

Bir Binada Dış Cephe Onarımı

Mustafa TAŞYÜREK*

(mustafatasyurek@fisek.org.tr)

Durum: İki taşeron işçisi bir otelin dış cephesinde sıva, boya ve/veya yalıtım çalışmasını yapmakta, bu sırada emniyet şeridi ile çevrili sahanın içinden bir başka işçi geçmektedir.

İşçilerin bu çalışma sırasında karşılaşılabileceği tehlikeleri tanımlayabilir misiniz ?

Neler Olabilir ?

1. Binanın dış cephesinde çalışan işçiler dengelerini kaybederek yüksekten düşebilir.
2. Deprem gibi bir etkenin neden olabileceği sarsıntı sonucu aşağı düşebilirler.
3. İşçilerin kullandığı aletler, araçlar, malzemeler aşağıya düşebilir.
4. Emniyet şeridinin içinden geçen işçinin başına yukarıda çalışanlar ve / veya kullandıkları araç, gereç, malzeme düşebilir.

> Yanıtı 11. sayfada

* Kim. Müh., İş Sağlığı+İşletme Yönetimi Bilim Uzmanı
Çalışma Bakanlığı Eski İş Güvenliği Müfettişi (1978-1985)
İş Güvenliği Uzmanı (A Sınıfı Sertifikalı)
Fişek Enstitüsü Çalışan Çocuklar Bilim ve Eylem Merkezi Vakfı Denetim Kurulu Üyesi

ÇALIŞMA ORTAMI DERGİSİ BİLİMSSEL DANIŞMA KURULU

Prof. Dr. Şeyda AKSEL
Prof. Dr. Yasemin GÜNAY BALCI
Jeom. Erdoğan BOZBAY
Prof. Dr. Ayşen BULUT
Ecz. Dr. Ayçe ÇELİKER
Prof. Dr. Murat DEMİRCİOĞLU
Prof. Dr. Necati DEDEOĞLU
Dr. Seyhan ERDOĞDU
Mak. Y. Müh. Aykut GÖKER
Prof. Dr. Bahar GÖKLER
Dr. Uğur GÖNÜL
Prof. Dr. Güler Okman FİŞEK
Prof. Dr. A. Gürhan FİŞEK
Prof. Dr. Hamit FİŞEK
Oya FİŞEK
Prof. Dr. Alpaslan IŞIKLI
Prof. Dr. Ali Esat KARAKAYA
Prof. Dr. Müge ERSOY KART
Prof. Dr. Muammer KAYAHAN
Prof. Dr. Ahmet MAKAL
Prof. Dr. Ferhunde ÖZBAY
Prof. Dr. Nevzat ÖZGÜVEN
Prof. Dr. Şerife Türkan ÖZŞUCA
Mümtaz PEKER
Prof. Dr. Sarper SÜZEK
Kim. Müh. Mustafa TAŞYÜREK
Dr. Engin TONGUÇ
Prof. Dr. İsmail TOPUZOĞLU
Mim. Y. Müh. Cihat UYSAL
Prof. Dr. İsmail ÜSTEL
Dr. Ecz. Leyla ÜSTEL

ÇALIŞMA ORTAMI DERGİSİ BİLİMSSEL DANIŞMA KURULU'NUN YİTİRDİĞİMİZ AMA HEP ARAMIZDA OLAN ÜYELERİ

Doç.Dr. Ömer Tunç SAVAŞCI
Prof.Dr. Cahit TALAS
Prof. Dr. Kurthan FİŞEK

İÇİNDEKİLER

• ÇOCUK HABER

Çocuk Cephesinde Yeni Birşey Yok 2
Taner AKPINAR

• ANIMSA

Toplum Hekimliğine Gönül Verenler - 11
İşçi Doktoru: Dr. Engin Tonguç 3

• SOSYAL POLİTİKA

Çocuk Hakları Stratejisi ve Uygulama Planı :
Hayal mi? 9
A. Gürhan FİŞEK

• İŞ SAĞLIĞI GÜVENLİĞİ

"HES"ler : Tehlikelerimizi Bilelim, Neden Üzülelim 12
Mustafa TAŞYÜREK

• TOPLUM

Mavi Tuna Anadolu Topraklarında 17
Erdoğan BOZBAY

• KİTAP TANITIMI

İş Sağlığı Güvenliği Eğitimi:
Ne Zaman Başlamalı? Veya Nereden Başlamalı? 18
Betül GÜRLER

• ANIMSA

Abdullah Baştürk Edebiyat Ödülleri'nde 10. Yıl 20

• BULMACA

İki Dakika Düşün: Tehlikeyi Tanıyalım :
Bir Binada Dış Cephe Onarımı 23
Mustafa TAŞYÜREK

İŞ SAĞLIĞI GÜVENLİĞİ

<http://www.isguvenligi.net>
<http://www.osgb.fisek.com.tr>

- **Sahibi:** Fişek Enstitüsü Çalışan Çocuklar Bilim ve Eylem Merkezi Vakfı Adına
A. Gürhan FİŞEK (e-posta: agf@fisek.org.tr)
 - **Sorumlu Yazı İşleri Müdürü:**
A. Gürhan FİŞEK (e-posta: agf@fisek.org.tr)
 - **Yönetim Yeri:** Selanik Cad. Ali Taha Apt. 52/4
Kızılay 06650 ANKARA (e-posta: bilgi@fisek.org.tr)
Tel: 0312 419 78 11 • **Faks:** 0312 425 28 01 - 395 22 71
 - Web sayfası: www.fisek.org.tr
 - Çalışma Ortamı Dergisi'nde yayınlanan yazılar, resimler kaynak gösterilerek kullanılabilir.
 - Bu dergide yayınlanan yazıların sorumluluğu yazarlarına aittir.
- Bu bir HAKEMLİ dergidir.**

- Çocuk Dostu'muz olanlara dergi ve kitaplarımız düzenli olarak gönderilmektedir. Sizleri de **Çocuk Dostu'muz** olarak görmek isteriz.
- Çalışma Ortamı Dergisi iki ayda bir yayınlanır.
(Yerel Süreli Yayın)
• ISSN 1302-3519
- Sayı: 126 • Ocak - Şubat 2013
• Ücretsizdir
- **Yapım ve Basım:** Büyük Anadolu Medya Grup
İstanbul Cad. Elif Sk. Sütçü Kemal İşhanı No:7/188
İskitler 06060 ANKARA
Tel: 0312 384 30 70 (Pbx) • **Fax:** 0312 384 30 57
Baskı Tarihi : 22 Ocak 2013